Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ 1411 ЙИЛ ЗУЛ-ҚАЪДА, 14-КУН

ШАМСИЙ, 1370 ЙИЛ ЖАВЗО, 8-КУН

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган — 1991 йил 28 май, сешанба, 99-сон — НАРХИ обуначига 7 тийин. сотувда 10 тийин.

САМАРАДОРЛИКНИ ОШИРИШ ЙЎЛИДАН

Умуман иқтисодиётимизнинг самарадорлигини ошириш, шу жумладан ихтиёримиздаги хом ашёни чуқур қайта ишлаш, ишлаб чиқарилаётган маҳсулотнинг техникавий сифат белгиларини яхшилаш ҳисобига самарадорликни кучайтиришни бош вазифамиз, деб биламан. Шу маънода республикаларнинг бозор муносабатларига ўтиш чоғида иқтисодий ҳолатини баравар-лаштириш Ўзбекистон иқтисодиётига нисбатан — пахта, мева-сабзавот маҳсулотларини қайта ишлаш даражасини оширишдир. Республикада ишлаб чиқаришни кўпайтириш учун катта имкониятлар бор. Бу эса Ўзбекистоннинг ўз манфаатларига ҳам, умуман мамлакат манфаатларига ҳам мос бўлиб тушади. Ишлаб чиқаришни кўпайтириш — аҳолини моллар ва озиқ-овқат маҳсулотлари билан яхшироқ таъминлашнинг ҳақиқий йўлидир.

Бу фикрни Иттифоқ бош вазири Иттифоқ ва республика оммавий ахборот воситалари вакиллари билан учрашувда айтди. Журналистларнинг саволларига В. С. Павлов билан биргаликда Ўзбекистон ССР Президенти И. А. Каримов ҳам жавоб қайтарди.

Республикалар, корхоналар ўртасидаги ўзаро алоқаларни ривожлантириш ва мустаҳкамлаш мамлакат иқтисодиётини барқарорлаштиришга хизмат қилиши таъкидлаб ўтилди. Бу соҳада Ўзбекистон яхши намуна бўлмоқда.

В. С. Павлов республикада юз берган табиий офат тўғрисида гапириб, халқлар дўстлиги — социализмнинг буюк ғалабасидир, бинобарин, биз ундан воз кечмаймиз ва воз кечмоқчи ҳам эмасмиз, деб таъкидлади. Бошига кулфат тушган дўстларга биз биргаликда ёрдам беришимиз лозим. У жала ва дўл оқибатларини тугатиш учун ҳукумат мумкин бўлган ҳамма ишни қилади, деб ишонтирди. Ҳозирги пайтда Ўзбекистонга бинокорлик материалларини юбориш айниқса муҳимдир.

В.С. Павлов билан И. А. Каримов журналистларнинг саволларига жавоб қайтариб, иқтисодиётдаги ишларнинг аҳволи тўғрисида батафсил сўзлаб бердилар, янги Иттифоқ шартномасини тузишнинг муҳимлигини таъкидладилар. Бу шартнома фақат сиёсий муаммоларни эмас, шу билан бирга иқтисодий муаммоларни ҳам ҳал қилишда, хусусан республикаларнинг улар иқтисодий дастурларини амалга ошириш учун жуда зарур бўлган халқаро бозорга чиқишида республикаларга мустақиллик беради.

Журналистлар билан учрашувда республикада ҳал қилиниши лозим бўлган ғоят муҳим муаммолар ҳақида гапирилди. Улар орасида аҳолини иш билан таъминлаш муаммолари, сувдан фойдаланиш, Оролбўйида экология вазиятини яхшилаш масалалари бор.

«Аср лойиҳаси» — Сибирь дарёлари сувининг бир қисмини Ўрта Осиёга оқизиш ҳақидаги лойиҳа тақдири тўғрисида савол берилди. Илмий жиҳатдан синаб кўрилган ва аниқ жавоб бўлиши керак, деб ҳисоблайди В. С. Павлов. У бу масалада, сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш зарурлигига эътиборни қаратди. И. А. Каримов бу муаммо хусусида ўз нуқтаи назарини баён қилиб берди. У лойиҳа юзасидан текшириш ишлари тўхтатилгандан сўнг аҳоли, қишлоқ хўжалик экинлари экиладиган майдонлар кўпайиб бораётган Ўрта Осиё минтақасини сув билан қандай таъминлаш мумкин, деган асосий масалага олимлар ва амалиётчилар шу вақтга қадар жавоб бермаганликларини таъкидлади.

СССР бош вазири В. С. Павлов 25 май куни Тошкентдан Москвага жўнаб кетди. СССР ва Ўзбекистон ССР давлат байроқлари билан безатилган аэропортда уни Ўзбекистон ССР Президенти, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи котиби И. А. Каримов; Ўзбекистон ССР вице-президенти Ш. Р. Мирсаидов, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи котиби, А. С. Ефимов, Президентлик кенгашининг аъзоси В. М. Камолов, халқ депутатлари Тошкент шаҳар советининг раиси, шаҳар партия комитетининг биринчи котиби А. И. Фозилбеков, бошқа расмий кишилар кузатиб қолдилар.

В. С. Павлов самолёт пиллапояси олдида Ўзбекистон ахборот агентлиги ва телевидение мухбирларининг саволларига қисқача жавоб қайтарди.

— Ўзбекисон меҳнаткашларига бахт-саодат, сиҳат-саломатлик, муваффақият ва келажакда яхши турмуш бўлишига умид қилишларини тилайман. Мен Ўзбекистонга келиш учун анчадан бери тайёргарлик кўрардим, афсуски, катта мусибат рўй берди ва зудлик билан бу ерга келдим. Барча дўстларимга қўлимдан келганича ёрдам бериш учун ўз вақтида келдим, деб ўйлайман, — деди Иттифоқ бош вазири.

В. С. Павлов Ўзбекистонда бўлган вақтида Тошкент вилояти бўйлаб сафар қилди. Лимонзорда, Р. Шредер номли илмий-ишлаб чиқариш бирлашмасида, «Ленин йўли» жамоа хўжалигида бўлди.

(ЎзТАГ).

Об-ҳаво деҳқонларни обдон синаяпти. Лекин улар саросимага тушганлари йўқ — табиат қийинчиликларига кўп йиллик тажриба ва маҳорат қарши қўйилмоқда. Бағдод районидаги «Пахтакор» жамоа хўжалиги деҳқонлари 1.400 гектар майдонга чигит қадашди. Режа — ҳар гектардан 35 центнердан хирмон кўтариш. Шу мақсадда ғўза парвариши авж олдирилмоқда, қатор ораларига сифатли ишлов берилаётир. Мурғак ниҳоллар бир йўла озиқлантирилмоқда.

СУРАТДА: илғор механизатор Аҳмаджон Нишонов.

Тоҳиржон ҲАМРОҚУЛ олган сурат.

ЕРГА ҚАЙТИБ ТУШИШДИ

ТАСС АХБОРОТИ

Совет космонавтлари Виктор Афанасьев, Муса Манаров ва Буюк Британия фуқароси Хелен Шарман «Мир» станциясида парвоз дастурини тугатганларидан сўнг 1991 йил 26 май куни Москва вақти билан соат 13 дан 5 минут ўтганда ерга қайтиб тушдилар.

«Союз ТМ—11» кемасининг туширувчи аппарати Жезқазғон шаҳридан 68 километр жануби-шарқда, белгиланган ерга қўйиди. Космонавтлар ерга қўнганларидан сўнг ўзларини яхши ҳис этишмоқда. Узоқ давом этадиган тўққизинчи экспедиция экипажи — Анатолий Арцебарский билан Сергей Крикалев «Мир» орбитал комплексидаги ишларни давом эттиришмоқда.

175 кун давом этган саккизинчи экспедиция чоғида «Мир» комплексидаги тадқиқотлар дастурининг асосий йўналишлари — астрофизика, технология, геофизика, биология ва биотехнология бўйича ишлар давом эттирилди. Экипаж тўрт марта очиқ фазога чиқди. Космонавтлар комплекснинг ташқи юзасида монтаж ишлари олиб боришга мўлжалланган телескопик юк ўқ ёйини ўрнатдилар ва синовдан ўтказдилар, режалаштирилган тузатиш-тиклаш ишларини бажардилар.

Ернинг табиий ресурсларини буидан кейин ҳам тадқиқ этиш мақсадида мамлакатимиз ҳудуди ва жаҳон океани акваторияси айрим районларининг каттагина қисми суратга олинди. Бутун парвоз давомида Ер атрофи кенглигида фазода пайдо бўладиган зарралар оқими мунтазам равишда ўлчаб турилди. Таркиби яхшиланган турли ярим ўтказгичли материалларнинг монокристаллари олинди. Мураккаб ҳужайрали экинлардан кейинчалик табобат ва доришуносликда фойдаланиш учун уларни вазнсизлик ҳолатида бундан кейин ҳам парваришлаш самарадорлигини ўрганиш юзасидан тажрибалар ўтказилди. Олий ўсимликлардан фойдаланиб, яшаш учун шароит яратишнинг истиқболли тизимларини вужудга келтириш имкониятлари борасида ҳам туркум тажрибалар бажарилди.

Тадқиқотчи космонавт Хелен Шарманнинг совет экипажи билан биргаликда ишлаши СССР ва Буюк Британия ўртасида космосни ўзлаштиришда ривожланиб бораётган ҳамкорликнинг намунаси бўлди. Хелен Шарман парвоз давомида катта ҳажмда тиббий-биологик тадқиқотлар, технологик ва биотехнологик тажрибаларни бажарди.

Доимий ишлайдиган «Мир» орбитал комплексида саккизинчи экспедиция чоғида олинган натижалардан фан ва халқ хўжалигининг турли тармоқларида фойдаланилади.

ЧИГИРТКАЛАР ХАВФ СОЛМОҚДА

БУХОРО. (27 май, ўз мухбиримиздан). Навбаҳор районидаги «Меҳнатобод» давлат хўжалиги ҳудудида чигирткалар тарқалиб, Жизлон, Чангли, Берансой яйловларига жиддий зарар етказди. Дастлабки ҳисоб-китобларга кўра бу зиён район бўйича 1 миллион 100 минг сўмдан ошиб кетди. Эндиликда чигирткаларнинг «Наврўз», «Москва», «Ленинград» жамоа хўжаликлари, «Гигант» давлат хўжалиги ҳудудларига ўтиш хавфи туғилди.

Районда зараркунандаларга қарши кураш тадбирлари кўрилаётир. Чигирткалар ёйилган яйлов ва экинзорларга кимёвий дорилар билан ишлов берилмоқда. Шуниси аниқки, агар ўз вақтида ишлов берилмаса, бу жонзотлар 15—20 чақирим масофагача учиб, йўлидаги бор яйловларни ишдан чиқариши табиий.

М. МАРДИЕВ.

Депутатингиз фаолми?

ҲАЛОВАТСИЗ КУНЛАР

ИЗБОСКАН РАЙОНИДАГИ АБДУСАМАД ТИЛЛАБОЕВ НОМЛИ ЖАМОА ХЎЖАЛИГИ РАИСИ, ЎЗБЕКИСТОН ССР ХАЛҚ ДЕПУТАТИ АЛИШЕР ТИЛЛАБОЕВ БИЛАН МУСОҲАБА

Раислик Алишерга ота мерос, дейишади. Бекор гап. Ўзбекистоннинг донгдор пахтакори Абдусамад Тиллабоев хўжаликка 51 йил раҳбарлик қилди. Умрининг сўнгги кунлерида фаолларини йиғиб деди: «Раисликка ишбилармон, ташкилотчи, элнинг дилидагини топадиганини танланглар. Токи биз ёққан чироқлар ўчиб қолмасин». Тўғриси, раҳбарликка даъвогарлар кўп бўлди. Ота ўғли эса камсуқум эди. Шундай бўлса ҳам кўпчилик Алишерни танлади. Андижон пахтачилик олийгоҳини тамомлаб, хўжаликда агроном бўлиб ишлаётган Алишер учун бу катта синов эди. Ўзбекистон ССР халқ депутатлигига сайлов ёш раисни яна бир карра имтиҳондан ўтказди. Элнинг ишончи, ҳурматига сазовор депутат ўз бурчини қандай бажараяпти? Суҳбатимиз ана шу ҳақда.

— Ҳар бир сайловчи ўз депутати ҳузурига қандайдир муаммони ҳал қилиш ёки иимаиингдир умиди билан қадам қўяди. Сиз бунинг уддасидан чиқаяпсизми?

— Дўппидеккина округнинг депутатимен. Аҳоли ниҳоятда зич яшайди. Демоқчиманки, депутатлик фаолиятимнинг дастлабки кунлариданоқ ҳузуримга иш сўраб келувчилар кўп бўлди. Ахир ишга жойлаштириш маҳкамалари бор, учрашдинглармй, дейман. Улар ер чизишади. Ишчи ўрнининг ўзи муаммо бизда.

Пойтуғ ип-газлама комбинати хўжалигимиз ҳудудида жойлашган. Жонингиз ачийдиган жойи шундаки, комбинат хом ашё ишлаб чиқаради, чапак чалиб қолаверади. Ҳузурини қайта ишловчилар кўрадилар. Имкони бор экан, ўзимизда тайёр маҳсулот ишлаб чиқарсак бўлмайдими? Бир йўла икки томонлама ютамиз. Аҳоли иш билан таъминланади, саноатчилар чўнтаги пул кўради. Ҳамма нарса ўз-ўзидан рўёбга чиқмайди. Корхона қошида маҳсулотни қайта ишлайдиган фабрика ҳам тиклашга аҳд қилдик, 8 гектар майдон ажратилди. Калуга шаҳрига бориб, қурилиш лойиҳасини ишлатдик. Муҳими шундаки, 1,5 минг нафар аҳолини ишга жалб қилиш имкони туғилди.

Бозор иқтисодиёти эртанги кунни жиддийроқ ўйлашга мажбур этаяпти. Маҳсулотимизни хорижга сотмасак, чет элнинг илғор технологиясини сотиб олмасак, ташлаган қадамимиз қисқа бўлиб қолаверади.

— Депутатлик юмушларига хўжалик раҳбари эканлигингиз ҳам қўл келаяпти, шундай эмасми?

— Тўғрику-я, лекин ҳар иккаласи оғир юк бўлиб елкангизни эзаверар экан. Бу ҳақда кейинроқ...

Хориж билан алоқа қилиш учун валюта жамғармаси керакми? Сув билан ҳаводек зарур. Избоскан «Внешэконом ассоциацияси»ни туздик. Пойтуғ ип-газлама комбинати, пахта тозалаш заводи, жамоамиз ҳамкорликда валюта ҳисобини очдик. Демак, қўлимиз калта эмас.

Депутатнинг раҳбарлиги масаласига келсак, очиғини айтиш керак, бироз қийнаб қўяяпти. Ахир ҳозирги шароитда пахтачилик хўжалигини бошқариш осон эмас. Ҳали у керак, ҳали буниси. Битмаган ишни уддалаш учун баъзан ўзингиз чопишингизга тўғри келади. Устига устак, йиғилишлар, сайловчиларнинг наказлари... Қисқароқ қилиб айтганда, раҳбарнинг депутат бўлиши... чидаганга чиқарган дегандай гап экан.

— Дастлабки наказлар қаторида аҳолини табиий газ билан таъминлаш ҳам бор эди...

— Яширишнинг ҳожати йўқ. Табиий газ масаласини ҳал қилиш таъминотчилар шартномадан бош тортаётганда жуда оғир кечаяпти. Темир парчалари, қувурлар анқонинг уруғи бўлиб бораяпти. Аммо қаловини топсанг бўлар экан. Россиянинг манфаатдор корхоналари билан маҳсулот айирбошлашга келишдик. Уларга турли шарбатлар, пиёз, карам каби маҳсулотлар етказиб бераяпмиз. Эвазига зарур жиҳозларга эга бўлдик. 20 километр масофага қувур ўрнатдик. Яна минг тонна қувур олаяпмиз. 20 километр йўл асфальтланди. 90 фоиз аҳолини ичимлик сув билан таъминладик.

— Халқнинг хизматини биргаликда қилганларгина ютади. Қуйи бўғин депутатлари билан муносабатингиз ҳақида ҳам гапирсангиз.

— Маслаҳатли тўй тарқамас, дейишади. «Ўртоқлар» қишлоқ советида, район советида турли бўғиндаги депутатлар билан албатта фикрлашаман. Муаммоларга биргаликда ечим излаймиз. Уларнинг тажрибасини ўзлаштирмасак, ютуқларимизни баҳам кўрмасак бўлмайди.

— Сайловчиларингизнинг аксарияти қишлоқларда яшайди. Уларнинг кўксига эндигина шамол тегканда турмуш оғирлашиб кетди...

— Узоқ йиллар ночорлигимизни яшириб келганлигимиз бизнинг кулфатимиз бўлди. Аммо ҳали ҳам кеч эмас. Ўзимизни ўнглашга, боши берк кўчадан чиқиб кетишга имкон бор. Ўтган йили 35,7 гектар, бу йил 28,6 гектар экинзорни аҳолига томорқа, уй-жой қилиш учун тақсимлаб бердик. Ачинарлиси шундаки, айрим майдонлар ўз ҳолига ташлаб қўйилаяпти. Қурилиш материаллари тақчил. Уй тиклашга қурб етмаяптими, экин эксин. Рўзғорнинг камига ярайдиган ҳосил етиштирсин. 31 та томорқани тортиб олиб қўйганимиз боиси ҳам бежиз эмас. Ахир, олма пиш, оғзимга туш дея ғойибдан мадад кутиш билан иш битадими? Биз ҳам қараб турганимиз йўқ, баҳоли қудрат ёғоч, цемент, оҳак кабиларни етказиб бераяпмиз. Шу йилдан хўжаликнинг ғишт заводи ишга тушади.

— Кўшни сайлов округидан айримларнинг ўз юмушларини битказиш учун сизга мурожаат қилишаётганининг гувоҳи бўлдик.

— Энг аввало — депутатга ишониш керак. Ишончсизлик илдиз отган жойда иш олға силжимайди. Тўрткўл қишлоғида яшовчи 1-гуруҳ ногирони Ёқубжон Омонов дардига малҳам истаб, ҳузуримга келди. Унга ўз депутатига мурожаат қилишни маслаҳат бердим. Аммо қария «ўғлим, ўзинг ҳал қилиб бермасанг бўлмайди» дея икки оёғини тираб туриб олди. Худди шунингдек, ўзга округлардан келаётганлар ҳам бор. Таъкидламоқчиманки, сайловчилар депутатнинг олдига дадил борсинлар.

Мухбир изоҳи: Халқимиз депутат сайлашда кўзи очилди. Аввалгидек, қарсакбозлик касалига мубтало бўлган, ўз қобиғига ўралиб қолган шахслардан одамлар юз ўгиришаяпти. Лекин афсуски, «қолип» асосида сайланиб қолган депутатлар учраб турибди. Улар бирор ишнинг уддасидан чиқаолмаганларидан азият чекаётганликлари аён. Аммо халққа унинг дарди билан яшайдиган, камарбаста бўладиганлар керак.

— Советларнинг қуйи бўғинларида ҳокимиятни қўлга олиши қандай кечаяпти?

— Жуда секинлик билан. Тўғри, ҳозир ўтиш даври. Аммо эски услубда ишлаётганлар раҳбарликнинг қўлдан кетаётганидан чўчишаяпти. Натижада қўнғироқбозлик, буйруқбозлик авж олаяпти.

— Кейинги йилларда Избоскан районй марказида ободончилик ишлари илдам ривожланмаганлигини қандай изоҳлайсиз?

— Энг аввало раҳбарларнинг турли жойлардан олиб келингани. Улар жон куйдириб ишлашмади. Ахир вилоятдаги энг йирик район марказида маданият саройи йўқлигини қандай изоҳлаш керак? Бу ёғини сўрасангиз район поликлиникаси ҳам бизнинг хўжалик маблағига қурилган, Марказий бозорни ҳам биз эпақага келтириб бердик. Очиғини айтганда, аввалги раҳбарлар, депутатлар бу ҳақда жиддий ўйлашмади. Санъат саройи хусусида гапирадиган бўлсак, ҳозир унинг лойиҳаси тайёр. Келгуси йилдан қурилишни бошлаб юборамиз.

Суҳбатимиз бўлинди. Котиб Алишер Тиллабоев қўлига телеграмма тутқазди. Депутат сатрларга кўз югуртиргач, унинг юзига табассум ёйилди.

— Италияга таклиф қилишибди, — деди у. Сўнг сўзида давом этди.— Аҳолига ер майдонлари бердигу, масаланинг иккинчи томонини ўйламадик. Режалаштиришни унутдик. Натижада баъзи қишлоқларда ёппасига помидор ёки бошқа экин экилди. Оқибат нима бўлди? Исрофгарчилик бошланди. Хуллас, биз помидорни қайта ишлаш цехига эътиборни қаратдик. Италиянинг Парма шаҳридаги «Манзини-Комако» фирмаси билан шартнома туздик. Келишувга мувофиқ хориждан олинадиган технология асосида консерва заводи қурилади. Ҳозирнинг ўзидаёқ 1,5 миллион доллар тўланди. Ёзги мавсумдан иш бошланади. Соатига 5 тонна, мавсумда эса 9 минг тонна томат пастаси тайёрлаймиз. Улар учун бежирим, чиройли идишлар ҳозирлаяпмиз.

Завод ишга тушгач, иккинчи босқич ҳаракатини бошлаймиз. Яъни, турли мевалардан чанқовбосди ичимликлар, шарбатлар, мурабболар ишлаб чиқариш кўзда тутилаяпти.

Тайёр маҳсулот жаҳон бозорига чиқади. Шуниси қувонарлики, ҳозирданоқ шериклар пайдо бўлишди. Маҳсулотимизни Венгрия сотиб олишга уринаётир. «Манзини-Комако» фирмаси эса фақат ўзлари билан шерикчилик қилишни исташмоқда. Бизни Италияга чорлашаётгани сабаби ҳам шу.

Яна шуниси муҳимки, икки мутахассисимизнинг Италияда таҳсил олиши кўзда тутилаяпти.

— Кузакда сайлов округингизда бўлган эдик. Деҳқонлардан бир гуруҳи совутгичли мева сақлаш омбори ташвишида юрганликларини айтгандилар...

— Минг тонна полиз маҳсулотлари сақлай оладиган омбор қурилишини ҳал этдик. Келгуси йилдан ишга киришилади. Бизнинг шароитимизда омборларни дала бошида қурмоқ керак. Чунки маҳсулот сифати бузилмайди, йўқотиш ҳам бўлмайди. Айтаверсак, сайловчилар талабига биноан 340 ўринли мактаб, замонавий спорт комплекси қурилиши ҳам бошлаб юборилди.

Халқ юмуши билан турли жойларни «безовта» қилаверибб бировларнинг ғашига ҳам тегаётгандирмиз. Аммо сайловчилар умидини рўёбга чиқаришдан, улар кўзида мамнунлик ҳиссини кўришдан ортиқ бахт борми? Ана шундай кезларда ҳар қанча чарчоғингиз тарқаб, ғуборингиз ёзилади.

Суҳбатдош **Фозилжон ШОДМОНАЛИ,** «Халқ сўзи» мухбири.

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Президентининг фармони

ЎЗГАЛАР ПАРВАРИШИГА МУҲТОЖ ЁЛҒИЗ ПЕНСИОНЕРЛАРНИ ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯЛАШ ЮЗАСИДАН ҚЎШИМЧА ТАДБИРЛАР ТЎҒРИСИДА

1. Ўзгалар парваришига муҳтож ёлғиз пенсионерларнинг турмуш даражаси пастлигини ҳисобга олиб, инсонпарварлик, меҳр-мурувват туйғусидан келиб чиқиб ва шу тоифадаги пенсионерлар ижтимоий жиҳатдан ҳимояланишини таъминлаш мақсадида уларга қуйидаги имтиёзлар берилсин;

— уй ҳақи ва коммунал хизматлар (сув таъминоти, газ, электр ва иссиқлик энергияси) учун ҳақ тўлашдан озод қилинсин;

— умумий фойдаланишдаги шаҳар йўловчи ташиш транспортида (таксидан ташқари) ва қишлоқ жойларда ўзлари яшайдиган маъмурий район ҳудудида умумий фойдаланишдаги автотранспортда бепул юриш ҳуқуқи берилсин;

— шифокорлар рецепти билан бериладиган дорилар учун ҳақ тўлашдан озод қилинсин;

— белгиланган миқдордаги энг зарур моллар бепул берилсин.

2. Ўзгалар парваришига муҳтож ёлғиз пенсионерлар пенсия гувоҳномасининг республика ижтимоий таъминот идоралари берадиган махсус қўшимча варақаси биринчи бандида кўрсатилган имтиёзлардан фойдаланиш ҳуқуқини берувчи ҳужжат деб белгилансин.

3. Ўзбекистон ССР Ижтимоий таъминот вазирлиги Ўзбекистон ССР Уй-жой-коммунал хўжалиги вазирлиги, Ўзбекистон ССР Автомобиль транспорти вазирлиги, Ўзбекистон ССР Савдо вазирлиги, Ўзбекбирлашув, Ўзбекистон ССР Соғлиқни сақлаш вазирлиги ва бошқа манфаатдор идоралар билан биргаликда 1-бандда кўрсатилган имтиёзларни бериш тўғрисида низом тайёрлансин.

4. Ўзбекистон ССР Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси мазкур фармонни амалга ошириш юзасидан қарор қабул қилсин.

5. Ўзбекистон ССР вазирликлари ва идоралари, совет ва хўжалик идоралари жойларда ёлғиз пенсионерларга ҳар томонлама ёрдам кўрсатиш ишини кучайтирсинлар, жамоат ташкилотларининг, корхоналарнинг, муассасаларнинг ва фуқароларнинг муҳтож пенсионерларга ёрдам бериш борасидаги хайрия фаолияти қўллаб-қувватлансин ва ривожлантирилсин.

6. Мазкур фармон 1991 йил 1 июлдан бошлаб кучга киритилсин.

Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси Президенти

И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1991 йил 27 май.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг қонуни

СССРДА ДАВЛАТ ХАВФСИЗЛИГИ ИДОРАЛАРИ ТЎҒРИСИДА

I БЎЛИМ. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1-модда. **Давлат хавфсизлиги идораларининг вазифалари**

Давлат хавфсизлиги идоралари ўз ҳуқуқлари доирасида ССР Иттифоқи ва республикалар давлат хавфсизлигини таъминлайди ҳамда шу мақсадда хорижий давлатлар ва чет эл ташкилотлари махсус хизмат маҳкамаларининг ССР Иттифоқи ва республикаларга қарши разведка-қўпорувчилик фаолиятига қарши курашади. ССР Иттифоқи ва республикаларнинг конституциявий тузумини қонунга хилоф тажовузлардан асрайди, давлатнинг мустақиллиги ва ҳудудий яхлитлигини, унинг иқтисодий, илмий-техникавий ва мудофаа салоҳиятини ҳимоя қилади.

2-модда. **Давлат хавфсизлиги идоралари фаолиятининг асосий йўналишлари**

Давлат хавфсизлиги идоралари фаолиятининг асосий йўналишлари қуйидагича:

1) ССР Иттифоқи билан республикалар давлат хавфсизлигини таъминлаш мақсадидаги разведка ишлари;

2) ССР Иттифоқи билан республикаларни хорижий давлатлар ва чет эл ташкилотлари махсус хизмат маҳкамаларининг разведка-қўпорувчилик фаолиятидан ҳимоя қилишга доир контрразведка ишлари;

3) ССР Иттифоқи билан республикалар давлат ҳокимияти ва бошқаруви олий идораларини, бошқа давлат идораларини давлат хавфсизлиги, ижтимоий-иқтисодий, мудофаа қурилиши ва фан-техника тараққиёти, ташқи сиёсий ва ташқи иқтисодий фаолият вазифаларини ҳал этиш учун зарур ахборот билан таъминлаш;

4) Қонунда текшириш давлат хавфсизлиги идораларига берилган жиноятларнинг олдини олиш, уларни очиш ва пайини қирқиш; давлат хавфсизлиги манфаатларига дахл қиладиган террорчилик ва уюшган жиноятчиликка қарши кураш;

5) СССР давлат сирлари сақланишини таъминлаш, алоқа махсус турлари ва шифр ишлари хавфсизлигини ташкил этиш ва таъминлаш;

6) СССР давлат чегарасини ва иқтисодий зонасини қўриқлаш; СССР қитъа шельфини қўриқлашга доир тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишда қатнашиш;

7) Мамлакат ва СССР Қуролли Кучларини бошқариш пунктлари уруш вақтида ишлашга тайёр туришини ва ишлашини таъминлаш;

8) Вазирликлар, давлат комитетлари, идоралар, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларга давлат хавфсизлигини таъминлашда, шунингдек ўз ҳуқуқи доирасида мазкур соҳада улар фаолиятини мувофиқлаштириш ва бу фаолият устидан назорат қилишни таъминлашда методик ва ташкилий-техникавий ёрдам кўрсатиш.

3-модда. **Давлат хавфсизлиги идоралари фаолиятининг асосий қоидалари**

Давлат хавфсизлиги идораларининг фаолияти қонунийлик, барчанинг қонун олдидаги тенглиги, шахсни, унинг ҳуқуқлари ва эркинлигини, инсонпарварлик ва байналмилалликни ҳурмат қилиш қоидалари асосида қурилади.

4-модда. **Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя этиш кафолати**

Давлат хавфсизлиги идоралари ўз фаолиятини фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинлигига қатъий риоя этган ҳолда амалга оширади. ССР Иттифоқи ва республикалар қонунларида кўзда тутилган ҳоллардагина давлат хавфсизлигини таъминлаш манфаатларини кўзлаб фуқароларнинг ўз ҳуқуқлари ва эркинликларидан фойдаланиши чеклаб қўйилиши мумкин.

Давлат хавфсизлиги идоралари фуқаро талабига кўра унинг ҳуқуқлари ва эркинликлари чекланганлиги муносабати билан тушунтириш беришга мажбурдир. Фуқаронинг талабига кўра бундай тушунтириш ёзма шаклда берилади.

Давлат хавфсизлиги идоралари фуқаролар яширин асосда уларга ёрдам бергани тўғрисидаги маълумотларни ошкор этилишидан ҳимоя қилишни таъминлайдилар.

Давлат хавфсизлиги идоралари ва ходимларининг хатти-ҳаракатлари устидан давлат бошқаруви идораларининг ва мансабдор шахсларнинг фуқаролар ҳуқуқларини камситадиган қонунга хилоф хатти-ҳаракатлари устидан судга шикоят қилиш тартиби тўғрисидаги қонунга мувофиқ давлат хавфсизлиги комитетининг юқори идораларига ва судга шикоят қилиш мумкин.

Давлат хавфсизлиги идораларининг ходимлари хизмат вазифасини бажариш чоғида фуқаролар ҳуқуқлари ҳамда эркинлигини бузган тақдирда давлат хавфсизлигининг тегишли идораси шу ҳуқуқ ва эркинликларни тиклаш, етказилган зарарни қоплаш ва айбдорларни жавобгарликка тортиш чораларини кўриши шарт.

5-модда. **Давлат хавфсизлиги идоралари фаолиятида ошкоралик**

Давлат хавфсизлиги идоралари давлат хавфсизлигини таъминлаш масалалари юзасидан давлат идоралари, меҳнат жамоалари, жамоат ташкилотлари ва оммавий ахборот воситаларига ахборот беради.

Қонунга мувофиқ давлат, хизмат ва тижорат сири бўлган маълумотлар ошкор қилинмаслиги керак. Шунингдек бу давлат хавфсизлиги идоралари фаолияти жараёнида уларга маълум бўлган фуқароларнинг шахсий ҳаёти, ор-номуси ва обрў-эътиборига дахлдор маълумотлар ҳам ошкор қилинмаслиги керак, қонунда кўзда тутилган ҳоллар бундан мустаснодир.

6-модда. **Давлат хавфсизлигини таъминлашда давлат идоралари, жамоат бирлашмалари, меҳнат жамоалари ва фуқаролар иштироки**

Давлат хавфсизлиги идоралари ўз зиммаларига юклатилган вазифаларни давлат идоралари, жамоат бирлашмалари ва меҳнат жамоалари ва фуқаролар билан ҳамкорликда бажарадилар.

Давлат идоралари ва уларнинг мансабдор шахслари давлат хавфсизлиги идораларига давлат хавфсизлигини таъминлашда кўмаклашишга мажбурдирлар.

СССР фуқаролари давлат хавфсизлигини таъминлашга кўмаклашадилар.

7-модда. **Давлат хавфсизлиги идоралари фаолиятининг ҳуқуқий асоси**

СССР Конституцияси, республикаларнинг конституциялари, мазкур қонун ва ССР Иттифоқи билан республикаларнинг бошқа қонун ҳужжатлари, СССР Президентининг ҳужжатлари, СССР Вазирлар Маҳкамаси ва республикалар ҳукуматларининг қарорлари, фармойишлари, шунингдек ана шу қарорлар ва фармойишларга мувофиқ СССР Давлат хавфсизлиги комитети билан республикалар давлат хавфсизлик идораларининг чиқарадиган ҳужжатлари давлат хавфсизлиги идоралари фаолиятининг ҳуқуқий асосини ташкил этади.

II БЎЛИМ. СССРДА ДАВЛАТ ХАВФСИЗЛИГИ ИДОРАЛАРИ

8-модда. **СССРда давлат хавфсизлиги идоралари тизими**

СССР Давлат хавфсизлиги комитети, республикалар давлат хавфсизлиги идоралари ва уларга тобе идоралар мамлакат давлат хавфсизлиги идораларининг ягона тизимини ташкил этади.

9-модда. **СССР Давлат хавфсизлиги комитети**

СССР Давлат хавфсизлиги комитети — СССР давлат бошқарувининг иттифоқ-республика марказий идораси бўлиб, ўз ҳуқуқлари доирасида давлат хавфсизлиги соҳасига раҳбарлик қилади, давлат хавфсизлиги идоралари фаолиятининг асосий йўналишлари бўйича бевосита иш олиб боради ва СССР давлат хавфсизлигини таъминлаш учун жавобгардир.

СССР Давлат хавфсизлиги комитети республикалар давлат хавфсизлиги идораларининг СССР Давлат хавфсизлиги комитети ихтиёрига берилган ва уларнинг ҳар иккиси ихтиёрида бўлган масалаларни ҳал этиш ишларини йўналтириб туради, мувофиқлаштиради ва назорат қилади, мазкур масалалар юзасидан давлат хавфсизлиги идоралари тизимида бажарилиши шарт бўлган буйруқлар, йўриқномалар чиқаради ҳамда кўрсатмалар беради.

СССР Давлат хавфсизлиги комитетига; чегара қўшинлари, ҳукумат алоқа қўшинлари, ССР Иттифоқи қонуни ҳамда ушбу қонунга мувофиқ тузиладиган ва фойдаланиладиган инженерлик-қурилиш қўшинлари ва қўшинларнинг махсус қисмлари (СССР Давлат хавфсизлик комитетининг қўшинлари; СССР Қуролли Кучларини, СССР Ички ишлар вазирлиги ички қўшинларини контрразведка ишлари билан таъминлаш учун у тузадиган давлат хавфсизлиги идоралари ҳамда ССР Иттифоқи қонунига назарда тутилган бошқа ҳарбий бўлинмалари (ҳарбий контрразведка идоралари) бевосита бўйсунади.

СССР Давлат хавфсизлиги комитетига раис бошчилик қилади. Комитет раисини СССР Президенти федерация кенгаши фикрини ҳисобга олиб ва СССР Олий Кенгаши билан келишган ҳолда шу лавозимга тайинлайди ва озод қилади. СССР Давлат хавфсизлиги комитети раисининг биринчи ўринбосари ва ўринбосарлари СССР Давлат хавфсизлиги комитети раисининг тақдимига мувофиқ СССР Вазирлар Маҳкамаси томонидан шу лавозимга тайинланадилар ва бўшатиладилар.

СССР Давлат хавфсизлиги комитетининг раиси СССР Давлат хавфсизлиги комитети зиммасига юклатилган вазифалар бажарилиши учун шахсан жавобгардир.

СССР Давлат хавфсизлиги комитетида ҳайъат тузилади. Ҳайъат таркибига республикалар давлат хавфсизлиги идораларининг раҳбарлари эгаллаб турган лавозимларига мувофиқ кирадилар.

10-модда. **Республикалар давлат хавфсизлиги идоралари**

Республикалар давлат хавфсизлиги идоралари — давлат бошқарувининг иттифоқ-республика идоралари тегишли республика ҳудудида давлат хавфсизлиги соҳасига раҳбарлик қилади, давлат хавфсизлиги идоралари фаолиятининг асосий йўналишларида бевосита иш олиб боради ва ўз ҳуқуқи доирасида республика ҳамда ССР Иттифоқи давлат хавфсизлигини таъминлаш учун жавобгардир.

Республикалар давлат хавфсизлиги идоралари ўз ваколатлари доирасида унга бўйсунадиган ўлка, вилоят, округ, шаҳар ва район давлат хавфсизлиги идоралари фаолиятини йўналтиради, мувофиқлаштиради ва назорат қилади.

Республикалар давлат хавфсизлиги идораларига тегишли республикаларнинг олий давлат ҳокимияти ва бошқаруви идоралари СССР Давлат хавфсизлиги комитети билан келишиб тайинлайдиган ва озод қиладиган мансабдор шахслар бошчилик қилади. Республикалар давлат хавфсизлиги идоралари раҳбарларининг ўринбосарлари тегишли республикалар ҳукуматлари томонидан СССР Давлат хавфсизлиги комитети билан келишиб, лавозимга тайинланадилар ва озод қилинадилар.

11-модда. **Давлат хавфсизлиги идораларининг ходимлари**

Давлат хавфсизлиги идораларининг ходимлари ҳарбий хизматчилар, ишчилар ва хизматчилар (давлат хавфсизлиги идораларининг ходимлари)дан иборатдир.

Давлат хавфсизлиги идоралари ҳарбий хизматчиларининг миқдорини СССР Президенти белгилайди.

Давлат хавфсизлиги идораларида ҳарбий хизмат ўтаётган кишилар СССР Давлат хавфсизлиги комитетининг ҳарбий хизматчилари ҳисобланади.

Давлат хавфсизлиги идораларига ўз шахсий, маънавий ва амалий фазилатлари, маълумоти ва соғлиғига кўра давлат хавфсизлиги идоралари зиммасига юклатилган вазифаларни бажаришга қодир СССР фуқаролари кўнгилли асосда хизматга қабул қилинадилар.

СССР фуқаролари СССР давлат хавфсизлиги комитетининг қўшинларига ҳақиқий ҳарбий хизматга умумий ҳарбий мажбурият тўғрисидаги қонунга мувофиқ чақириладилар.

Давлат хавфсизлиги идораларининг ҳарбий хизматчилари СССР Қуролли Кучлари ҳарбий хизматчиларининг тегишли тонфаларига алоқадор ҳарбий хизматни ўташ тўғрисидаги қоидага, ҳарбий уставлар ва ССР Иттифоқининг бошқа қонун ҳужжатларига мувофиқ ҳарбий хизматни ўтайдилар. Улар, агар бошқаси қонунда назарда тутилмаган бўлса, СССР Қуролли Кучлари ҳарбий хизматчилари учун кўзда тутилган ҳуқуқлар ва имтиёзлардан фойдаланадилар.

Вазирликларда, давлат комитетларида, идораларда, давлат корхоналари, муассасалар ва ташкилотларда, шунингдек бошқа ташкилотлар ҳамда жамоат бирлашмалари идораларида давлат хавфсизлигини таъминлаш масалаларини ҳал этиш учун уларнинг розилиги билан СССР Вазирлар Маҳкамаси белгилаб берган тартибда юқорида кўрсатилган идоралар ва ташкилотларнинг штатларидаги мансабда ишлашга уларни ҳақиқий ҳарбий хизматда қолдирган ҳолда давлат хавфсизлиги идораларининг ҳарбий хизматчилари юборилиши мумкин.

СССР давлат хавфсизлиги идораларининг ҳамда давлат хавфсизлиги комитетининг ушбу идоралар ва қўшинларда ҳақиқий ҳарбий хизматдан запасга бўшатилган ҳарбий хизматчилари ССР Иттифоқи қонунига мувофиқ СССР Давлат хавфсизлиги комитети запасига ёки СССР Қуролли Кучлари запасига ўтказиладилар.

Давлат хавфсизлиги идоралари ишчи ва хизматчиларининг меҳнат фаолияти ССР Иттифоқи ва республикаларнинг меҳнат тўғрисидаги қонунлари билан тартибга солинади.

Давлат хавфсизлиги идораларининг ходимлари ўз хизмат фаолиятида қонун талабларига амал қиладилар ва сиёсий партиялар ҳамда оммавий жамоат ҳаракатларининг сиёсий мақсадларини кўзловчи қарорларига боғлиқ эмасдир.

12-модда. **Давлат хавфсизлиги идораларини молиявий ва моддий-техникавий жиҳатдан таъминлаш**

СССР давлат хавфсизлиги идоралари Иттифоқ бюджети маблағлари ҳисобидан пул билан таъминланади.

СССР Давлат хавфсизлиги комитети, жумладан унга тобе бўлган ҳарбий контрразведка идоралари ва қўшинлар марказлаштирилган ресурслар ҳисобига моддий-техникавий жиҳатдан таъминланади.

Республикалар давлат хавфсизлиги идоралари ССР Иттифоқи ва республикалар белгилаган тартибда моддий-техникавий жиҳатдан таъминланадилар.

Давлат хавфсизлиги идораларининг ССР Иттифоқи бюджети ёки бошқа маблағлари ҳисобидан барпо этилган ва сотиб олинган мулки (шу жумладан бинолар, иншоотлар, корхоналар, ускуналар) умумиттифоқ мулкига киради.

Мулкка эгалик ҳуқуқини ҳимоя қилиш билан боғлиқ низолар ва давлат эҳтиёжлари учун махсулот ясаш, етказиб бериш ва ижтимоий иншоотлар қуриш учун томонлардан бири сифатида СССР Давлат хавфсизлиги комитети марказий бошқарув аппарати томонидан шартномалар тузиш, уларни ўзгартириш, бекор қилиш ва ижро этиш чоғида вужудга келган хўжалик низоларини олий ҳакамлик суди ҳал қилади.

III БЎЛИМ. ДАВЛАТ ХАВФСИЗЛИГИ ИДОРАЛАРИНИНГ ВАКОЛАТЛАРИ

13-модда. **Давлат хавфсизлиги идораларининг вазифаларни ҳамда СССР Давлат хавфсизлиги комитети билан республикалар давлат хавфсизлиги идоралари ўртасида бу вазифаларни фарқлаб қўйиш**

1. СССР Давлат хавфсизлиги комитети:

1) давлат хавфсизлиги идоралари зиммаларига юклатилган вазифаларни бажаришда шу идораларнинг ўзаро келишиб ҳаракат қилишини таъминлайди, фаолиятнинг асосий йўналишларида уларнинг ишлари натижаларини ўрганади ҳамда уларнинг ишларини ташкил этиш юзасидан йўл-йўриқларни ишлаб чиқади;

2) давлат хавфсизлиги идоралари разведка фаолиятининг энг муҳим асосларини белгилаб беради ва бу фаолиятни ташкил этади; бевосита разведка фаолиятини амалга оширади;

3) давлат хавфсизлиги идораларининг контрразведка фаолияти энг муҳим асосларини белгилаб беради ва бу фаолиятни ташкил этади; контрразведка фаолиятини бевосита амалга оширади;

4) республикалар давлат хавфсизлиги идораларининг СССР давлат сирларини сақлаш соҳасидаги фаолиятининг умумий асосларини белгилаб беради; ССР Иттифоқи қонунларига мувофиқ равишда иттифоққа бўйсунувчи корхоналарга, муассасаларга ва ташкилотларга тижорат сирларини сақлашда кўмаклашади;

5) давлат хавфсизлиги идораларининг давлат хавфсизлиги манфаатларига дахл қиладиган терроризм ва уюшган жиноятчиликка қарши курашга доир фаолиятининг асосий йўналишларини белгилаб беради, бу соҳада давлат хавфсизлиги идоралари фаолиятини мувофиқлаштиради; терроризм ва уюшган жиноятчиликка қарши курашни бевосита амалга оширади;

6) СССР Қуролли Кучларида, СССР Ички ишлар вазирлигида ҳамда унга бўйсунувчи ички қўшинларда, ССР Иттифоқи қонунларида кўзда тутилган ўзга ҳарбий тузилмаларда давлат хавфсизлигини таъминлаш чораларини ишлаб чиқади ва амалга оширади;

7) қонунга мувофиқ тергов қилиш давлат хавфсизлиги идоралари ихтиёрига берилган жиноятларга доир ишлар юзасидан текширув ва дастлабки тергови амалга оширади; ана шундай жиноят қилган ёки жиноят қилишда шубҳа остига олинган шахсларни қидиради; бундай жиноят содир этган шахсларни ҳисобга олиб боради;

8) алоқанинг махсус турлари (ҳукумат алоқаси, шифрли, махфий алоқалар), шифрлаш ва уни аниқлаш ишларини ташкил этади, бу алоқалардан фойдаланиш ва уларнинг хавфсизлигини таъминлайди;

9) қуруқликда, денгизда, дарёларда, кўлларда ва бошқа сув ҳавзаларида давлат чегараларини, СССРнинг иқтисодий зоналарини қўриқлашни ташкил этади ва унга раҳбарлик қилади, ССР Иттифоқи қонунига мувофиқ СССР қитъа шельфини қўриқлашга кўмаклашади;

10) ССР Иттифоқи давлат ҳокимияти ва бошқаруви олий идораларига мувофиқ ССР Иттифоқи олий лавозимдаги шахсларни, СССРга келган вақтида хорижий давлат ва жамоат арбобларини, шунингдек ички ишлар идоралари билан биргаликда чет давлатларнинг дипломатия ваколатхоналари, консуллик ваколатхоналари ҳамда ССР Иттифоқи давлат ҳокимияти ва бошқаруви идоралари ҳузурида жойлашган чет давлатларнинг бошқа муассасаларини қўриқлайди;

11) ССР Иттифоқининг чет мамлакатлардаги дипломатия ваколатхоналари, консуллик ва бошқа муассасалари ҳамда чет элга борган СССР фуқаролари хавфсизлигини таъминлаш чораларини кўради.

12) разведка, контрразведка, чегара хизмати, давлат хавфсизлиги идоралари оператив-хизмат фаолиятининг бошқа турлари соҳаси мутахассисларини тайёрлашни таъминлайди;

13) давлат хавфсизлигини таъминлаш соҳасида ягона илмий-техникавий сиёсат ўтказиш чораларини ишлаб чиқишда қатнашади, давлат хавфсизлиги идоралари манфаатлари йўлида махсус техника ярадади ва тайёрлайди;

14) ССР Иттифоқи қонунлари асосида ва шу қонунларда белгилаб қўйиладиган тартибда давлат хавфсизлигини таъминлаш вазифаларини ҳал қилишда ўзига бўйсунадиган қўшинлардан фойдаланади. Бундай ҳолларда қўшинларнинг ҳарбий хизматчилари ушбу қонуннинг 14-моддаси 6—9-бандларида ва 15-моддада давлат хавфсизлиги идоралари ҳарбий хизматчиларига берилган ҳуқуқлардан фойдаланадилар;

15) ССР Иттифоқи ва республикаларнинг давлат хавфсизлигини таъминлаш манфаатларини кўзлаб чет давлатларнинг махсус хизматлари билан алоқа ўрнатади ва баҳамжиҳат ҳаракат қилади;

16) ушбу қонун ва ССР Иттифоқининг бошқа қонун ҳужжатларида белгилаб қўйиладиган доирада давлат хавфсизлигини таъминлаш масалалари юзасидан вазирликлар, давлат комитетлари, идоралар, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва жамоат бирлашмаларининг идоралари ижро этиши мажбурий бўлган ҳужжатларни чиқаради ҳамда уларнинг ижросини назорат қилиб боради;

17) давлат идоралари ва жамоат бирлашмаларининг идоралари сўровига биноан шахсларнинг чет элга чиқиши муносабати билан ва СССР фуқаролигидан чиқиш тўғрисидаги илтимосномаси муносабати билан уларнинг давлат сири бўлган маълумотлардан хабардорлиги тўғрисида ахборотнома тақдим этади;

18) мамлакатни ва СССР Қуролли Кучларини бошқариш пунктларни уруш вақтига тайёрлигини ва уруш вақтида ишлашини таъминлашга доир тадбирларни ишлаб чиқади ва амалга оширади, давлат хавфсизлиги идораларининг сафарбарликка тайёрлигини ташкил этади ва таъминлайди.

II. СССР Давлат хавфсизлиги комитети ва республикаларнинг давлат хавфсизлиги идоралари биргаликдаги ваколатларига доир масалалар юзасидан:

1) ССР Иттифоқи ва республикаларнинг конституциявий тузумини ғайриқонуний ҳуружлардан ҳимоя қилишни таъминлайди;

2) ССР Иттифоқи ва республикалар давлат ҳокимияти ва бошқаруви идораларини давлат хавфсизлиги манфаатларига дахлли масалалар юзасидан мунтазам хабардор қилиб турадилар; ССР Иттифоқи ва республикалар давлат ҳокимияти ва бошқаруви олий идораларини, бошқа давлат идораларини давлат хавфсизлиги, ижтимоий-иқтисодий, мудофаа қурилиши ва фан-техника тараққиёти, ташқи сиёсий ва ташқи иқтисодий фаолият билан боғлиқ вазифаларни ҳал қилиш учун зарур маълумотлар билан таъминлаш мақсадида ахборот-аналитик ишларни амалга оширади; давлат хавфсизлиги манфаатларига дахл қилувчи ижтимоий жараёнлар ва муаммоларни тадқиқ ва тахмин этади;

3) Иттифоққа бўйсунувчи иншоотларда СССР давлат сирларини сақлаш чораларини ишлаб чиқади ва амалга оширади;

4) алоқанинг махсус турлари (ҳукумат алоқаси, шифрли, махфий алоқалар)дан фойдаланишни амалга оширади ва уларнинг хавфсизлигини таъминлайди;

5) ССР Иттифоқи қонунларида белгилаб қўйилган СССРга келиш, СССРдан четга кетиш ҳамда хорижий фуқаролар ва фуқаролиги бўлмаган фуқароларнинг СССР ҳудудида бўлиши тартибини таъминлашда бошқа давлат идоралари билан бирга қатнашади.

6) мудофаа саноати, атом энергетикаси, транспорт ва алоқа иншоотларида, иттифоққа бўйсунувчи бошқа иншоотларда, ички ишлар идоралари билан биргаликда давлат хавфсизлигини таъминлаш чора-тадбирларини ишлаб чиқади ва амалга оширади;

7) бошқа давлат идоралари билан биргаликда махсус ва оммавий ҳарбий юкларни ташиш ҳамда махсус алоқа линиялари хавфсизлигини таъминлаш чораларини ишлаб чиқишда ва амалга оширишда қатнашади;

8) оммавий умумиттифоқ давлат ва ижтимоий-сиёсий тадбирларни ўтказиш чоғида давлат хавфсизлигини таъминлаш чораларини амалга оширади;

9) ССР Иттифоқи ва республикалар давлат ҳокимияти ва бошқаруви олий идораларининг қарорига биноан ички ишлар идоралари билан биргаликда фуқаролари ва мулкини ҳимоя қилишда, аҳоли ҳаёт таъминоти билан боғлиқ иншоотларни, муҳим халқ хўжалиги иншоотлари ва ҳарбий иншоотларни қўриқлашда, давлат ҳокимияти ва бошқаруви идораларининг биноларни, бошқа маъмурий биноларни қўриқлашда ва хавфсизлигини таъминлашда, қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни тиклашда, оммавий тартибсизликлар ва миллатлараро можароларни тўхтатишда иштирок этади;

10) фавқулодда ҳолат шароитида ССР Иттифоқи ва республикалар қонунларида белгилаб қўйилган доирада вазиятни нормаллаштириш тадбирларида қатнашади;

11) атом энергетикаси иншоотларида, нефть-газ маҳсулотлари қувурларида, транспортда, саноатнинг мудофаа тармоқлари иншоотларида ва бошқа муҳим халқ хўжалиги иншоотларида катта аварияларнинг, фалокатларнинг ва бошқа фавқулодда ҳодисаларнинг олдини олиш чораларини амалга оширишда, табиий офат, эпидемиялар, эпизоотиялар, экология фалокатлари ва бошқа фавқулодда вазиятлар оқибатларини тугатишда қатнашади;

12) мамлакат хавфсизлигини таъминлашга доир умумдавлат чора-тадбирларини ишлаб чиқишда, СССР давлат сирларини сақлашга, СССРга келиш ва СССРдан чиқиб кетиш, чегара режими, божхона қоидалари, қурол-яроғ ва ўқ-дориларни сотиб олиш ва сақлаш тартибига тааллуқли масалаларни ҳал этишда қатнашади;

13) давлат хавфсизлиги идораларининг моддий-техникавий базасини ривожлантириш режаларини тузади ва амалга оширади;

14) давлат хавфсизлиги идоралари ходимлари билан ишлаш тадбирларини ишлаб чиқади ва амалга оширади; ўз хавфсизлигини таъминлаш чораларини кўради.

III. Республикалар давлат хавфсизлиги идоралари:

1) республикалар ва ССР Иттифоқи манфаатлари йўлида разведка ва контрразведка фаолиятини амалга оширади; давлат хавфсизлиги манфаатларига дахл қиладиган терроризм ва уюшган жиноятчиликка қарши кураш олиб боради;

2) қонунда тергов қилиш давлат хавфсизлиги идоралари ихтиёрига берилган жиноятлар тўғрисидаги ишлар юзасидан текширув ва дастлабки тергов ўтказади; ана шундай жиноят содир этган ёки содир этишда шубҳаланган шахсларни қидиради; бундай жиноятларни содир этган шахсларни ҳисобга олиб боради;

3) республикаларнинг халқ хўжалиги иншоотларида ва бошқа иншоотларда давлат хавфсизлигини таъминлайди;

4) республика давлат оммавий ва ижтимоий-сиёсий тадбирларни ўтказиш чоғида давлат хавфсизлигини таъминлаш чораларини амалга оширади;

5) республикаларнинг халқ хўжалиги иншоотларида ва бошқа иншоотларда давлат сирини сақлаш чора-тадбирларини ишлаб чиқишда ва амалга оширишда қатнашади; ССР Иттифоқи ва республикаларнинг қонунларига мувофиқ тижорат сирларини сақлашда тегишли республика корхоналари, муассасалари ва ташкилотларига кўмаклашади;

6) республикалар давлат ҳокимияти ва бошқаруви олий идораларининг қарорларига мувофиқ равишда уларга олий даражадаги давлат мансабдор шахсларини, республикаларга келган пайтида хорижий давлат ва жамоат арбобларини, шунингдек ички ишлар идоралари билан биргаликда чет давлатларнинг республика давлат ҳокимияти ва бошқаруви идоралари ҳузурида жойлашган консулхоналарини ва бошқа муассасаларини қўриқлайди;

7) СССР давлат чегараси ва иқтисодий зоналарини қўриқлашда СССР Давлат хавфсизлиги комитети чегара қўшинларига ёрдам беради;

8) давлат идоралари ва жамоат бирлашмалари идораларининг сўровларига биноан одамларнинг чет элга чиқиши ва СССР фуқаролигидан чиқиш тўғрисидаги илтимосномаси муносабати билан уларнинг давлат сирини ташкил этадиган маълумотлардан хабардорлиги ёки хабардор эмаслиги ҳақида ахборот тақдим этади;

9) уруш вақтида давлат хавфсизлиги идоралари сафарбарлик тадбирларини таъминлашда қатнашади.

Республикалар давлат ҳокимияти ва бошқаруви олий идоралари томонидан тегишли республика давлат хавфсизлиги идораларига давлат хавфсизлигини таъминлаш юзасидан ушбу қонунга зид келмайдиган бошқа вазифалар юклатилиши мумкин.

14-модда. **Давлат хавфсизлиги идораларининг ҳуқуқлари**

Давлат хавфсизлиги идоралари ўз зиммасига юклатилган вазифаларни бажариш учун:

1) Белгиланган тартибда, шу жумладан техника воситаларидан фойдаланиб, қонунга биноан тергов қилиш давлат хавфсизлиги идоралари ихтиёрига берилган жиноятларнинг олдини олиш, аниқлаш, чек қўйиш ва очиб ташлаш мақсадида ошкора ва яширин оператив-қидирув тадбирларини амалга оширади; олинган маълумотлардан қонунда кўзда тутилган ҳолларда ва тартибда фойдаланади;

2) Давлат хавфсизлиги идоралари зиммасига юклатилган вазифаларни бажариш учун фуқароларнинг розилиги билан ошкора ва яширин асосда уларнинг ёрдамидан фойдаланади, шу жумладан фуқароларнинг ихтиёрийлик асосида давлат хавфсизлиги идораларининг штатдан ташқари ходимлари сифатида жалб этади;

3) Фақат чет давлатлар ва хорижий ташкилотлар махсус хизматларининг ССР Иттифоқи ва республикаларга қарши разведка-қўпорувчилик фаолиятига, ССР Иттифоқи ва республикаларнинг конституциявий тузумига ғайриқонуний тажовуз қилишига чек қўйиш мақсадида кейинчалик прокурорни хабардор қилиб, почта жўнатмаларини назорат қилади ҳамда айрим шахсларнинг телефонлар ва бошқа гаплашиш қурилмаларидан фойдаланиб олиб борган суҳбатларини эшитади, шунингдек қонунга биноан тергов қилиш давлат хавфсизлиги идораларига топширилган жиноятлар содир этилиши ёки тайёрланишини кўрсатувчи етарли маълумотлар мавжуд бўлса, қўрилаётган чоралар натижасида жиноий ишга доир далил-исбот бўлиши мумкин бўлган маълумотлар олинишига асос бўлса, ана шу шахслар фойдаланаётган алоқа техника каналларидан маълумот олади;

4) Ички ишлар идоралари билан биргаликда жиноятларнинг олдини олиш, уларга чек қўйиш ва фош этиш учун оператив-қидирув тадбирларини амалга оширади;

5) Ички ишлар идоралари билан келишиб, давлат хавфсизлигини таъминлаш тадбирларини ўтказиш учун ана шу идораларнинг кучлари ва воситаларини жалб этади;

6) Қонун билан тергов қилиш давлат хавфсизлиги идораларига топширилган жиноятларни содир этишда асосли равишда шубҳа қилинган тақдирда, ёки шундай жиноятларни содир этган тақдирда фуқароларнинг шахсини тасдиқловчи ҳужжатларни, шунингдек бажарилишини назорат қилиш СССР Давлат хавфсизлиги идоралари зиммасига юклатилган қоидаларга риоя этилишини текшириш учун зарур бўлган бошқа ҳужжатларни текширади;

7) Хизмат мақсадларида корхоналар, муассасалар, ташкилотлар қарашли алоқа воситаларидан, кечиктириб бўлмайдиган ҳолларда эса, фуқароларга қарашли алоқа воситаларидан тўсқинликсиз фойдаланади;

8) Кечиктириш мумкин бўлмаган ҳолларда жиноятларнинг олдини олиш, жиноят содир этган ёки жиноят содир этишда шубҳаланган шахсларни таъқиб этиш ва ушлаш, шошилинч тиббий ёрдамга муҳтож фуқароларни даволаш муассасаларига келтириш учун, шунингдек ҳодиса юз берган жойга ёки табиий офат юз берган жойга бориш учун корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, жамоат бирлашмалари ёки фуқароларга қарашли транспорт воситаларидан (дипломатия ваколатхоналари, чет давлатларнинг, халқаро ташкилотларнинг консулхоналари ва бошқа муассасаларига қарашли транспорт воситаларидан ташқари) фойдаланади. Транспорт воситалари эгаларининг талабига биноан Давлат хавфсизлиги идоралари буннинг натижасида ўзларига етказган зарарни қонунда белгиланган тартибда тўлайдилар;

9) Тергов қилиш қонунга биноан давлат хавфсизлиги идораларига юклатилган жиноятлар бевосита содир этилиши хавфи бўлган бошқа жиноятларга чек қўйиш, бундай жиноятларни содир этишда шубҳа қилинган шахсларни таъқиб этиш чоғида ҳамда давлат хавфсизлигига таҳдид қилувчи фавқулодда вазият пайтида кунннинг исталган пайтида фуқароларнинг уйларига ва уларга қарашли бошқа биноларга, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар ҳудудига ва биноларига ҳеч қандай тўсқинликсиз кирадилар ва ҳудудга кечирадилар кейинчалик қилинган бу ҳаракатлар тўғрисида бир кеча-кундуз муддатда прокурорга маълум қиладилар;

10) ССР Иттифоқи давлат ҳокимияти олий идораларининг қарорига биноан иқтисодиёт соҳасидаги жиноятларни аниқлаш тадбирларини амалга оширадилар; бундай ҳолларда «Совет милицияси тўғрисида»ги СССР қонуни 12-моддасининг 10-бандида милиция ходимларига берилган ҳуқуқлардан фойдаланадилар;

11) Тергов қилиш қонунга биноан Давлат хавфсизлиги идораларига топширилган жиноятларнинг олдини олиш ва уларни очиш ва ҳуқуқбузарларни аниқлаш учун зарур бўлган ҳолларда фуқароларни ғайриқонуний ҳаракатларни содир этишга йўл қўйиб бўлмаслиги тўғрисида огоҳлантирадилар, кейинчалик бу ҳақда прокурорни хабардор қилиб қўядилар;

12) Эҳтиёт чораси сифатида қамоқда сақлашга қарор қилинган шахсларни ва Давлат хавфсизлиги идоралари жиноятни содир этишда шубҳа қилиб ушлаган шахсларни, айрим ҳолларда эса прокурорнинг рухсати билан Ички ишлар идоралари, прокурорлар ва судлар томонидан ушланган ва қамоққа олинган шахсларни, шунингдек қонунда кўзда тутилган ҳолларда жазолаш ҳақида ҳукм чиқарилган шахсларни қонунда белгиланган тартибда сақлаш учун ўз қамоқхоналари ва бошқа биноларга эга бўлади;

13) Ваколатлари доирасида СССР давлат сирлари сақланишини таъминлашни, алоқанинг махсус турлари ва шифрлаш ишлари хавфсизлигини таъминлашни ташкил этади ҳамда вазирликларда, давлат комитетларида, идораларда, корхоналарда, муассасаларда ва ташкилотларда, жамоат бирлашмалари идораларида, СССР Қуролли Кучларида, СССР Ички ишлар вазирлиги ички қўшинларида ҳамда ССР Иттифоқи қонунларида кўзда тутилган ҳарбий тузилмаларда давлат хавфсизлигига доир бошқа масалалар ҳал қилинишини назорат қиладилар; давлат хавфсизлиги манфаатларига дахл қилувчи аниқланган камчиликларнинг бартараф этиш тўғрисида тақдимнома киритадилар, тегишли чоралар кўришни ва ижро этилгани ҳақида Давлат хавфсизлиги идораларини хабардор қилишни талаб қиладилар;

14) СССР ҳудудида эшиттиришларни узатадиган ва маълумотлари рўйхатга олинмаган ёки белгиланган қоидаларни бузилган ҳолда радиоэлектрон воситалардан фойдаланишни, шунингдек давлат сири бўлган, белгилаб қўйилган талабларни бузиб бажариладиган ахборотлар билан ишлашни тақиқлаб қўядилар;

15) Давлат хавфсизлигини таъминлашга доир вазифаларни бажариш учун зарур бўлган маълумотларни вазирликлар, давлат комитетлари, идоралар, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ҳамда жамоат бирлашмалари идораларидан белгиланган тартибда сўраб оладилар;

16) Давлат хавфсизлиги идоралари фаолиятига тааллуқли бўлган оператив, тергов материаллари ва бошқа материалларни давлат йўли билан сақлашни амалга оширадилар ҳамда ССР Иттифоқи ва республикалар қонунларига мувофиқ уларни ҳисобга олиш, сақлаш ва фойдаланиш тартибини белгилайдилар; ахборот системасини вужудга келтирадилар.

15-модда. **Давлат хавфсизлиги идоралари ҳарбий хизматчиларининг қурол-яроғлар ва махсус воситаларни қўлланиш ҳамда улардан фойдаланиш ҳуқуқи**

I. Давлат хавфсизлиги идоралари ҳарбий хизматчилари қурол-яроғларни ва махсус воситаларни олиб юриш, сақлаш, қўллаш ва фойдаланиш ҳуқуқига эгадирлар.

II. Давлат хавфсизлиги идоралари ҳарбий хизматчилари сўнгги чора сифатида қуйидаги ҳолларда қуролни ишлатишга ҳақлидирлар:

1) Фуқароларни уларнинг ҳаёти ёки сиҳат-саломатлигига хавф солувчи ҳужумдан ҳимоя қилиш, шунингдек гаровга ушланганларни озод қилиш учун;

2) Қўриқлаш давлат хавфсизлиги идоралари ҳарбий хизматчиларига топширилган шахсларга қилинган ҳужумни қайтариш учун қўриқланувчиларнинг ҳаёти ва саломатлигига хавф туғилган пайтда;

3) Давлат хавфсизлиги идоралари томонидан қўриқланаётган бинолар, иморатлар иншоотлар ва транспорт воситаларига кўпчилик бўлиб ёки қуролли ҳужумни қайтариш учун;

4) Давлат хавфсизлиги идораларининг ҳарбий хизматчиларига, шу идоралар давлат хавфсизлигини таъминлаш тадбирларини амалга оширишга жалб этган шахсларга кўпчилик бўлиб ёки қуролли ҳужумни, шунингдек уларнинг ҳаёти ёки саломатлигига хавф пайдо бўлган пайтда ўзга ҳужумларни қайтариш учун;

5) Қуролли қаршилик кўрсатган ёки оғир жиноят қилиш чоғида устидан чиқиб қолинган шахсни ёки қўриқлаб турилган жойдан қочаётган жиноятчини, шунингдек қуролни топширишни тўғрисидаги қонуний талабни бажаришдан бош тортган қуролли шахсни қўлга олиш учун.

Қуролни қўлланишдан олдин бу ҳақда огоҳлантирилиши лозим.

(Давоми учинчи бетда).

СССРДА ДАВЛАТ ХАВФСИЗЛИГИ ИДОРАЛАРИ ТЎҒРИСИДА

(Боши иккинчи бетда).

Тўсатдан ёки қуролли ҳужум қилинганда жанговар техникадан, транспорт воситаларидан, учиш аппаратларидан, денгиз ва дарё кемаларидан фойдаланиб ҳужум қилинган пайтда, қурол билан ёки транспорт воситаларидан фойдаланиб қамоқдан қочганда, қамоқдаги шахслар ҳаракат пайтида транспорт воситаларидан фойдаланиб қочган пайтда, шунингдек гаровга ушланган кишиларни озод қилиш учун огоҳлантирмай қурол ишлатиш мумкин.

Аёллар ва балоғатга етмаганларга нисбатан қурол ишлатиш тақиқланади, уларнинг қуролли ҳужум қилиш ёки қурол билан қаршилик кўрсатиш ёҳуд ҳаётга хавф солиб, гуруҳ бўлиб ҳужум қилиш ҳоллари бундан мустаснодир.

Давлат хавфсизлиги идораларининг ҳарбий хизматчилари қуйидаги ҳолларда қуролдан фойдаланишга ҳақлидирлар:

1) хавф-хатар ҳақида хабар қилиш ёки ёрдамга чақириш учун;

2) агар транспорт воситасининг ҳайдовчиси фуқароларнинг ҳаёти ёки саломатлигига хавф туғдириб, давлат хавфсизлиги идоралари ҳарбий хизматчиларининг тўхташ тўғрисидаги талабига бўйсунмаса, транспорт воситасига шикаст етказиш йўли билан уни тўхтатиш учун;

3) одамларнинг саломатлиги ёки ҳаётига хавф солаётган ҳайвонларни зарарсизлантириш учун.

Давлат хавфсизлиги идоралари ҳарбий хизматчиси қурол ишлатилган ва ундан фойдаланилган барча ҳолларда атрофдаги фуқаролар хавфсизлигини таъминлаш, жабрдийдаларга шошилинч тиббий ёрдам бериш, шунингдек уларнинг қариндош-уруғлари ёки қонуний вакилларини хабардор қилиш учун мумкин бўлган барча чораларни кўришга мажбурдир.

Қурол ишлатилган ҳолларнинг ҳар бири тўғрисида рапорт ёзилади ва дарҳол прокурорга хабар қилинади.

III. Давлат хавфсизлиги идораларининг ҳарбий хизматчилари қуйидаги ҳолларда кишан, резина таёқ, кўздан ёш оқизувчи моддалар, чалғитувчи таъсир кўрсатадиган нур-товуш қурилмаларини, биноларни очиш учун, транспортни тўхташга мажбур қилиш учун қурилмаларни, сувотар, бошқа махсус воситаларни, курашнинг жанговар усулларини қўлланишга, шунингдек зирҳли машиналардан, ўзга транспорт воситаларидан ва ўргатилган итлардан фойдаланиш ҳуқуқига эгадирлар:

1) давлат хавфсизлиги идораларининг ҳарбий хизматчиларига, шу идоралар давлат хавфсизлигини таъминлаш тадбирларини амалга ошириш учун жалб этган бошқа шахсларга қилинган ҳужумни қайтариш учун;

2) қўриқлаш топширилган шахсларга ҳужумни қайтариш учун;

3) оммавий тартибсизликларга чек қўйиш учун;

4) давлат хавфсизлиги идоралари томонидан қўриқланадиган биноларга, иморатларга, иншоотларга ва транспорт воситаларига ҳужумни қайтариш, шунингдек мазкур иншоотлар эгаллаб олинган тақдирда уларни бўшатиш учун;

5) давлат хавфсизлиги идораларининг давлат хавфсизлигини таъминлашга доир ўз хизмат бурчларини бажараётган ҳарбий хизматчиларига бўйсунмаётган, қаршилик кўрсатаётган ёки атайлаб тўсқинлик қилаётган ҳуқуқбузарларни ушлаш учун;

6) гаровга ушланганларни қутқариш учун.

Тўсатдан қилинган ҳужумни қайтариш ва гаровга ушлаб турилганларни озод қилиш ҳолларидан ташқари махсус воситаларни қўлланишдан олдин бундай воситаларни қўлланиш нияти ҳақида огоҳлантирилиши, агар вазият имкон берса, ҳуқуқбузарлик тўхтатилиши учун етарли вақт берилиши керак. Махсус воситанинг тури ва ундан қанчалик тез фойдаланиш юз бераётган вазиятни, ҳуқуқбузарлик қандай тусда эканлигини ва ҳуқуқбузар шахсини ҳисобга олиб аниқланади. Махсус воситаларни қўлланган пайтда фуқароларнинг сиҳат-саломатлигига зарар етказиш имконияти мумкин қадар камайтирилиши лозим.

Ҳомиладорлик белгилари аниқ кўриниб турган аёлларга, ногиронлик белгилари аниқ кўриниб турган шахсларга, ёш болаларга нисбатан махсус воситаларни қўлланиш тақиқланади, уларнинг ҳаётга хавф солувчи ҳужум қилиши, кўпчилик бўлиб ҳужум қилиши ёки қуролли қаршилик кўрсатиш ҳоллари бундан мустаснодир.

Махсус воситалар рўйхатининг ўзгариши, шунингдек уларни қўлланиш қоидалари ССР Иттифоқи қонуни билан белгилаб берилади.

Давлат хавфсизлиги идоралари ҳарбий хизматчиларининг шахсий хавфсизлигини таъминлаш учун дубулға, қалқон, зирҳли камзуллар ва бошқа шахсий ҳимоя воситаларидан фойдаланиш мумкин.

IV БЎЛИМ. ДАВЛАТ ХАВФСИЗЛИГИ ИДОРАЛАРИ ХОДИМЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИ, ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯСИ ВА МАСЪУЛИЯТИ

16-модда. Давлат хавфсизлиги идоралари ходимларининг ҳуқуқий мақоми

Давлат хавфсизлиги идораларининг ҳарбий хизматчилари хизмат вазифаларини бажариш чоғида ҳокимият вакиллари ҳисобланадилар ва давлат ҳимоясида бўладилар. Уларнинг хизмат фаолиятига қонун билан бевосита ваколат берилган идоралар ва мансабдор шахслардан ташқари ҳеч кимнинг аралашишга ҳақи йўқ.

Давлат хавфсизлиги идоралари ҳарбий хизматчиларининг қонуний талаблари фуқаролар ва мансабдор шахслар томонидан бажарилиши мажбурийдир. Давлат хавфсизлиги идоралари ҳарбий хизматчиларининг қонуний талабларига бўйсунмаслик, давлат хавфсизлиги идораларининг ҳарбий хизматчиларини ҳақоратлаш, уларга қаршилик кўрсатиш, дўқ қилиш, зўравонлик ёки ҳаётига, саломатлигига ва мол-мулкига тажовуз қилиш, шунингдек давлат хавфсизлиги идораларининг ҳарбий хизматчилари зиммасига юклатилган вазифаларни бажаришга тўсқинли қилувчи бошқа хатти-ҳаракатлар ССР Иттифоқи ва республикалар қонунларида белгилаб қўйилган жавобгарликка сабаб бўлади.

Давлат хавфсизлиги идоралари ҳарбий хизматчилари хизмат вазифаларини ва хизмат бурчини бажариши муносабати билан уларнинг оила аъзолари ҳаётини, саломатлигини, шаънини, қадр-қимматини ва мол-мулкини жиноий ҳуружлардан ҳимоя қилиш ССР Иттифоқи ва республикаларнинг қонунларида кўзда тутилади.

Давлат хавфсизлиги идораларининг ишчилари ва хизматчилари уларнинг бевосита вазифалари билан боғлиқ бўлмаган давлат хавфсизлигини таъминлаш тадбирларига жалб этилган тақдирда, ушбу қонуннинг 14-моддаси 6—9 бандларида ана шу идораларнинг ҳарбий хизматчиларига берилган ҳуқуқлардан фойдаланадилар; давлат хавфсизлиги ҳарбий хизматчилари учун белгилаб қўйилган ҳуқуқий ҳимояланиш кафолатлари уларга ҳам тааллуқли бўлади.

Мазкур тадбирларга жалб этилган ички ишлар идораларининг ходимлари ушбу қонуннинг 14-моддаси 6—9-бандлари ва 15-моддасида давлат хавфсизлиги идораларининг ҳарбий хизматчиларига берилган ҳуқуқлардан фойдаланадилар; давлат хавфсизлиги идоралари ҳарбий хизматчилари учун кўзда тутилган ҳуқуқий ҳимояланиш кафолатлари уларга тааллуқли бўлади.

Фуқаролар давлат хавфсизлиги идораларига кўмаклашиши муносабати билан шу фуқаролар ва уларнинг оила аъзоларига нисбатан қилинган ғайриқонуний хатти-ҳаракатлар ССР Иттифоқи ва республикаларнинг қонунларида белгилаб қўйилган жавобгарликка олиб боради.

17-модда. Давлат хавфсизлиги идоралари ходимларининг ижтимоий ҳимояси

Давлат хавфсизлиги идоралари ходимлари ижтимоий ҳимоя қилинишига давлат кафолат беради.

Давлат хавфсизлиги идораларининг ҳарбий хизматчилари иттифоқ бюджети маблағлари ҳисобидан давлат йўли билан мажбурий шахсий суғурта қилдирилиши шарт. Тўланадиган суғурта пули миқдорини СССР Вазирлар маҳкамаси белгилаб беради.

Давлат хавфсизлиги идораларининг ҳарбий хизматчиси хизмат вазифаларини ёки хизмат бурчини бажариш чоғида унинг мол-мулкига етган зарар иттифоқ бюджети маблағи ҳисобидан тўла ҳажмда тўланади.

Давлат хавфсизлиги идораларининг ҳарбий хизматчисига у хизмат вазифаларини ёки хизмат бурчини бажариш чоғида саломатлигига шикаст етиши натижасида келтирилган зарар шу асосда тўланадиган пенсия миқдоридан ошадиган ҳажмда иттифоқ бюджети маблағи ҳисобидан тўла қопланади.

Хизматдан пенсия олиш ҳуқуқи берилмай ишдан бўшатилган давлат хавфсизлиги идораларининг ва СССР Давлат хавфсизлик комитети қўшинларининг ҳарбий хизматчилари учун ижтимоий ҳимоя кафолатлари ССР Иттифоқи қонунларида белгилаб қўйилади.

Давлат хавфсизлиги идоралари ишчилари ва хизматчилари ижтимоий ҳимояси ССР Иттифоқи ва республикаларнинг қонунларига мувофиқ таъминланади.

Давлат хавфсизлигини таъминлаш тадбирларига фуқаролар, шу жумладан давлат хавфсизлиги идораларининг ишчилари ва хизматчилари жалб этилган тақдирда ушбу модданинг учинчи ва тўртинчи қисмларида кўзда тутилган қоидалар уларга нисбатан қўлланилади, улар ҳалок бўлган тақдирда оилаларига СССР Вазирлар маҳкамаси белгилайдиган тартибда ва миқдорда бир марталик нафақа тўланади.

Ушбу модданинг учинчи ва тўртинчи қисмларида кўзда тутилган ижтимоий ҳимоя тўғрисидаги қоидалар ички ишлар идораларининг ходимлари давлат хавфсизлиги идоралари томонидан давлат хавфсизлигини таъминлаш тадбирларига жалб этилган тақдирда уларга нисбатан ҳам қўлланилади.

18-модда. Давлат хавфсизлиги идоралари ходимларининг масъулияти

Давлат хавфсизлиги идораларининг ходимлари ўз ваколатлари доирасида мустақил қарор қабул қиладилар. Ғайриқонуний ҳаракатлар ва ҳаракатсизлик учун улар қонунга мувофиқ равишда интизомий, маъмурий ва жиноий жавобгар бўладилар.

V БЎЛИМ. ДАВЛАТ ХАВФСИЗЛИГИ ИДОРАЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ТЕКШИРИШ ВА НАЗОРАТ ҚИЛИШ

19-модда. Давлат ҳокимияти ва бошқарув идораларини текшириш

СССР Давлат хавфсизлик комитети фаолиятини СССР Олий Кенгаши, СССР Президенти, шунингдек СССР Вазирлар Маҳкамаси текширади.

Жумҳуриятларнинг давлат хавфсизлиги идоралари тегишли жумҳуриятлар давлат ҳокимияти ва бошқарув олий органларига, шунингдек СССР Давлат хавфсизлиги комитетига ҳисоб берадилар.

СССР Давлат хавфсизлиги комитети ва бошқа давлат хавфсизлиги идораларининг ҳисоб бериш тартибини ва тақдим этадиган ахборотлари характерини СССР Президенти белгилаб беради.

20-модда. Прокурор назорати

Давлат хавфсизлиги идоралари фаолиятида қонунларнинг бир хил ва аниқ ижро этилишини СССР бош прокурори, иттифоқдош республикаларнинг прокурорлари ва уларга бўйсунувчи прокурорлар назорат қилиб борадилар.

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Президенти
М. ГОРБАЧЕВ.
Москва, Кремль.
1991 йил 16 май.

СССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ ҚАРОРИ

«СССРДА ДАВЛАТ ХАВФСИЗЛИГИ ИДОРАЛАРИ ТЎҒРИСИДА»ГИ СССР ҚОНУНИНИ КУЧГА КИРИТИШ ҲАҚИДА

СССР Олий Кенгаши **қарор қилади:**

1. «СССРда давлат хавфсизлиги идоралари тўғрисида»ги СССР қонуни у эълон қилинган вақтдан бошлаб кучга киритилсин.

2. ССР Иттифоқи ва республикаларнинг қонунлари «СССРда давлат хавфсизлиги идоралари тўғрисида»ги СССР қонунига мувофиқ ҳолга келтирилгунча давлат хавфсизлиги идоралари фаолиятига тааллуқли қонун ҳужжатлари қўлланилади, чунки улар юқорида айтилган қонунга зид эмасдир. Мазкур қонун кучга киритилгунига қадар қонунга кўра фақат қонун ҳужжатлари билан тартибга солиниши мумкин бўлган масалалар юзасидан СССР ҳукумати чиқарган қарорлар эндиликда тегишли қонун ҳужжатлари қабул этилгунига қадар амал қилади.

3. СССР Вазирлар маҳкамаси:

ССР Иттифоқининг амалдаги қонун ҳужжатларини «СССРда давлат хавфсизлиги идоралари тўғрисида»ги СССР қонунига мувофиқ ҳолга келтириш тўғрисидаги таклифларни;

давлат, хизмат ва тижорат сири тўғрисидаги; маъмурий таъсир чоралари қўлланишга доир давлат хавфсизлиги идораларининг ваколатлари тўғрисидаги; давлат хавфсизлиги идоралари ходимларини ҳуқуқий ҳимоялаш тўғрисидаги СССР қонун ҳужжатлари лойиҳаларини ишлаб чиқсин ва белгиланган тартибда СССР Олий Кенгашининг навбатдаги сессияси муҳокамасига тақдим этсин.

4. СССР Вазирлар маҳкамаси:

1992 йилнинг 1 январигача СССР Давлат хавфсизлиги комитети тўғрисидаги низомини тасдиқласин ва «СССРда давлат хавфсизлиги идоралари тўғрисида»ги СССР қонунида СССР Вазирлар маҳкамаси ҳуқуқ доирасига киритилган масалалар юзасидан бошқа зарур меъёрий ҳужжатларни қабул қилсин;

1991—1992 йиллар мобайнида СССР ҳукумати қарорлари ва фармойишларини юқорида айтилган қонунга мувофиқлаштирсин ва СССР Давлат хавфсизлиги комитети мазкур қонунга зид келадиган идоравий меъёрий ҳужжатларни қайта кўриб чиқишини таъминласин.

5. Республикалар Олий Кенгашларига республика қонунларини «СССРда давлат хавфсизлиги идоралари тўғрисида»ги СССР қонунига мувофиқлаштириш тавсия этилсин.

6. СССР Давлат хавфсизлиги комитети икки ойлик муддатда СССР халқ депутатларининг давлат хавфсизлиги идоралари фаолиятини яхшилаш тўғрисидаги таклифларини муҳокама қилсин, бу таклифларни ҳисобга олиб, зарур чора-тадбирларни ишлаб чиқсин ва қабул этсин.

7. СССР Олий Кенгашининг мудофаа ва хавфсизлик ишлари комитети «СССРда давлат хавфсизлиги идоралари тўғрисида»ги СССР қонунининг, ушбу қарорнинг бажарилиши, шунингдек СССР Вазирлар маҳкамаси СССР Олий Кенгашга тақдим этган рўйхат бўйича қонунларни изоҳловчи ҳужжатларнинг ишлаб чиқилиши устидан назорат ўрнатсин.

СССР Олий Кенгашининг раиси
А. ЛУКЬЯНОВ.
Москва, Кремль.
1991 йил 16 май.

ЭҲМЛАР ДАВРИ КЕЛАЯПТИ

ТОШКЕНТДА БИРИНЧИ МАРТА

ТОШКЕНТдаги электроника магазинида ЭҲМ ва уларнинг эҳтиёт қисмлари кўргазмаси намойиш қилинмоқда. Унда Болгариянинг «Перифериа — Техника — Комерс» фирмаси, ҳамда мамлакатимизнинг Киев, Тошкент сингари йирик шаҳарларидаги саноат корхоналари иштирок этмоқдалар.

— Илгари Совет Иттифоқининг бир қанча шаҳарларида бўлганмиз, — дейди Болгария вакили Антон Саров. — Ўзбекистонга илк бор келишимиз. Мақсадимиз аниқ — республикангиз халқи ва корхоналарини фирмамиз маҳсулотлари билан таништириш, харидор топиш, олди-берди қилиш бўйича шартномалар имзолаш. Фирмамиз ЭҲМларига эҳтиёт қисмлар ишлаб чиқаришдан ташқари, такомиллаштирилган сигир соғиш аппаратларини ҳам тайёрлаяпти. Ҳозир Россия федерациясида, Қозоғистон республикасида ана шу дастгоҳларга эҳтиёж катта. Улар Ўзбекистон чорвадорларига ҳам маъқул тушса ажаб эмас.

Киевдаги «Электронмаш» заводида тайёрланган «Поиск-2» аппарати мактаб ўқувчиларига мўлжалланган бўлиб, қатор хусусиятлари билан ўтмишдошларидан ажралиб туради. Бу ЭҲМ ўрнатилган стол болаларнинг бўйларига қараб мосланади, яъни баланд-паст, ўнг-сўлга сурилади, турган жойида айланади.

Ҳозир ўрта мактаблар учун тайёрланаётган «Поиск-2» ўн беш ўринга мўлжалланган бўлиб, у билан битта синф хонаси тўла жиҳозланади. Бундай электрон ҳисоблаш машиналари илм ўргатишдан ташқари ўқувчи билимини текширади, имтиҳон олади, баҳо қўяди. Ўқитувчи эса жараённи алоҳида экрандан кузатиб туради.

— Корхонамиз маҳсулотларини Ўрта Осиё республикаларига сотишни йўлга қўйиш мақсадида Тошкентда марказ очиш ниятимиз бор, — дейди «Электронмаш» заводи вакили Валентина Пасько. — Бу ерда ишловчилар корхона билан харидорлар ўртасида воситачилик қилишади.

Тошкент «Эталон» ишлаб чиқариш бирлашмаси, Тошкент сервис корхонаси, «Алгоритм» заводида ишлаб чиқарилган ўйин, хотира ўстириш, ўқув машғулотлари аппаратлари ҳам томошабинлар диққатини тортмоқда.

И. ТОШЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

XXI аср арафасида

Муҳтарама УЛУҒ қизи.

“БИЗНИНГ ҲАМ АЯМИЗ БЎЛСА...”

Бўйингдан ўргилай, онам,
Қўлингга сув қуяй доим.
Қўлингга сув қуёлмасам,
Адо бўлсин менинг жоним.
Халқ қўшиғи.

Ботқоқлардан кечиб ўтди лой,
Оёқлари толди, уринди.
Қайтар экан том устида ой
Боласига ўхшаб кўринди.
С. Есениннинг «Ит ҳақида достон»идан.

Қизалоқлар суратини, ярим йилдан ортиқ вақт ўтди, ёнимда олиб юраман, ҳар куни бир кўраман.

Шунча муддатдан буён ёзишга қўлим бормайди бу ҳақда. Қизалоқлар — менинг ҳамшаҳарларим, демакки, уларнинг ота-оналари ҳам. Марғилон номини тилга олганимда эшитгувчининг юзига ихлос, эҳтиром нурлари ёйилишига дил кўникиб кетган эканми... Балким, бу воқеалар фариштали шаҳрим номи билан боғлиқ бўлганлиги учун ҳам ёзишга қўлим бормаётгандир?..

Ярим йилдан буён бир мўъжиза кутаман. Телефонда сўрайман, онамни кўргани борган кунимоқ қизиқаман: «Янгилик борми?» Мен кутган мўъжиза табиий, қонуний юз бериши керакка ўхшайди. Йўқ, минг афсуски, йўқ! Бу воқеага дохил одамлар ўтган йили танлаган йўлларида давом этаётирлар.

Шунча вақтдан буён тилимни бойлаган андишалардан бири — мана шу қизалоқларнинг эртанги куни, уларнинг отаси шаъни билан боғлиқ мулоҳазаларим. Бу гапларни эшитмаганларга эшиттириб, билмаганларга билдирганимдан ким қанча манфаат кўради?

Марғилонга сўнгги марта борганимда қизиқ гап эшитдим: эмишки, манфаатдор одамлар шу ўтган муддат ичида Тошкентга келиб, мени хурсанд қилиб (қанча порага «сотилганим» ҳам аниқ айтилган) кетишганмиш, шунинг учун ёзмаётганмишман. Кулайми, йиғлайми? Тилим лол бўлиб, дардимни ичимга ютдим: «Мен нима ғамдаман-у...»

Лекин яна бир гап эшитдим: яқинда қизалоқлардан бири иккинчисига: «Бизнинг ҳам аямиз бўлсаку...» — дебди...

Эй, томирларида халқнинг, миллатнинг қони, руҳи оқаётган гўдаккиналарим, сиз бу гапни тилга, дилга неча бор олгансиз, билмайман. Бироқ ҳаёт осонасида энг мушкул синовга дуч келган мурғак қалбларингиз тонгда илк бор кўз очганингизда, кўчаларда, овқату ўйин маҳали, тунлари уйда, юракни эзувчи бу тилакни, армонни неча марта такрорларкин? Бу сўзларни тилга олмоғингиз шарт эмас: мўлтираган кўзларингиздан, эркалигини, беғубор муҳаббатини энг азиз кишисига бахшида этолмаётган вужудларингиздан шу сўзлар тўкилиб турибди...

Ҳолбуки, онангиз билан сизларнинг ўртангизда ярим соатлик масофа.

Энди ёзмасам бўлмайди.

* * *

ҲАҚИҚАТ: Андижонлик бир танишимнинг эри айни навқирон ёшида вафот этди. Она балоғатга етмаган тўрт боласи билан қолди. Марҳум ҳаётлигида ўзи ёлғиз ишлаб рўзғор тебратар, аёл болалари, уй юмушлари билан овора эдики, кутилмаганда мушкул кунга қолди. Бева ишга кирди, лекин етишмовчилик ҳар лаҳзада сезиларди. Қиш кунлари... ғира-ширада дарвоза очган қўшнилардан бири кўчага чиқиб кўриб қолибди: ўша аёл одамлар чиқариб ташлаган нарсалар ичидан шох-шиббаларни териб, уйга олиб кириб кетаётган экан. Демак, суянчсиз қолган хонадоннинг ўтин-чўпи тугабди-да. Воқеани кўрган одам азбаройи юраги эзилганидан маҳалланинг кайвонисига маслаҳат солибди: «Беванинг болаларидан бир-иккисини етимлар уйига жойлашга ёрдам берсакмикан? Ҳарқалай овқати, кийим-кечаги тайин бўлади...» Бева аёлнинг қандайлигини яхши биладиган кайвони кампир суҳбатдошининг сўзини оғзидан олибди: «Ҳай, ҳай, бу гапни зинҳор-базинҳор унинг ўзи эшитмасин! Бу аёл жонини гаровга қўйиб бўлсада болаларини боқадики, фарзандларини бировга зор қилмайди, ёнидан бир қадам жилдирмайди».

Мен ўша — мунису мардона аёлнинг дилини оғритмаслик учун номини айтмадим.

* * *

...Ноилож, яна юқоридаги мавзуга қайтаман.

Дўстлар билан маслаҳатлашдим, дилимда узоқ вақт давом этган фикрлар жангининг якуни ҳам шу бўлди — воқеа иштирокчиларининг номларини айтмайман. Ва буни зинҳор-базинҳор кимнингдир манфаати юзасидан деб ўйламанг. Мен уч қизнинг бугуни, келажаги учун оилани сақлаб қолишга ҳар жиҳатдан ҳаракат қилган, айни кунларда эса уч норасидани ҳам ота, ҳам она бўлиб (аслида бу иборани болаларини ёлғиз боши билан улғайтирган оналарга нисбатан ишлатамиз асосан) авайлаб улғайтираётган йигитнинг номи кўп ичра овоза бўлишини истамадим.

Бу сафарча сўз ўйинларига, гапни узоқдан бошлаб туйғуларингизни қўзғатмоққа, киноя ва қочиримлар қилишга кўнгилда рағбатим йўқ. Фақат тафсилотларни тушунишингиз осонроқ бўлиши учун «қаҳрамонлар»ни таништириб қўяй: қизларнинг отаси; одамлар «сатқайи... кетсин» десалар ҳам, илож қанча — қизларнинг онаси; янги куёв, яъни онанинг янги эри...

Лекин қизалоқларининг номларини асл ҳолида келтираман: Дилобар, Нодира, Нозима.

Ўтган йили Қурбон ҳайити арафасида: «Эртага отамнинг мозорини зиёрат қилиб келаман» деб бинойидек кайфиятда ота ҳовлисига кетган она ўз уйига қайтиб келмади. Ҳафталар ўтди, нималар бўлаётганига сира тушуниб етмаган эр хотинини олиб келиш учун неча қайта қайнонасиникига борди, лекин хотин уни турли баҳоналар билан қайтараверди. Кутилмаганда эр суддан чақириқнома олади. Борса, хотини ажралиш учун ариза берган экан. Ўз аризасида эрнинг опаларидан шикоят қилган. Эр уч фарзандининг тақдири ҳаққи, оилани тиклаб қолиш учун ҳамма чорани кўришга тайёр эканлигини айтади. Хотин сўзидан қайтмайди, суд уларга жиддий ўйлаб кўриш учун бир ойлик муҳлат беради. Бироқ бу фурсат тугамасданоқ, хотин судга яна ариза ташлаб, оилани тиклаш сира мумкин эмаслигини баён этади, бунга сабаб қилиб ўзининг шаъни топталганини айтади. (Хуллас, мен оила бузилишининг асл сабаби ёзилганлардан унисими, бунисими — воқеаларни тўлиқ ўргангандан кейин ҳам билолмадим).

Иш иккинчи бор кўрилгач, суд уларнинг никоҳини бекор қилади, агар томонлардан шикоят тушмаса, ҳукм ўн кун ўтгач кучга киради.

Аммо... ўн кун қаёқда! Бир ҳафта ҳам ўтмаёқ, хотин ўзи билан бир тармоқда ишлайдиган (савдо соҳасида) ҳамкасби, танишига турмушга чиққани ҳақидаги хабар элга овоза бўлади. Аёл янги куёв яқиндагина сотиб олган данғиллама ҳовлида икки томоннинг яқинлари билан ўтказилган никоҳ оқшомига катта қизини (Дилобар 8 ёшда) ҳам олиб боради...

Қизларнинг отаси фарзандларини қайнонасиникидан олиб келганидан буён, мана, яна Қурбон ҳайити яқинлашаяпти, уларни эрталаб мактабга, боғчага етаклайди, оқшом бирга қайтишади, ишлаб келади. Кенжатой Нозима отасининг бағридан йиғлаб ажралади.

Воқеаларнинг қисқа баёни — шу.

Мен онанинг янги хонадонида бўлдим. «Улар» ишга жўнашга тайёр бўлиб туришган экан. Ўшанда она ўз қизларини тўрт ойча кўрмаган эди. Аёлнинг ҳафсала билан пардозланган рухсорини кузатиб, воҳ, машҳур фаранг ёзувчиси Виктор Гюгонинг «Париж Момо Ҳавосининг ибодатхонаси» романидаги бенаво онанинг фарёдлари, қиёфаси қулоғимга, кўз ўнгимга келаверди, келаверди. Романда тасвирланишича, ўша бечора онанинг жажжи қизалоғини ўн етти йил муқаддам лўлилар ўғирлаб кетишади. Онага жонпарчасидан яккаю ягона ёдгорлик — бир пой шиппакча эди. У шиппакча билан сўзлашади, дардлашади, қизалоғининг гўзал оёқчалари каби бағрига босади уни. Дунёда қизчасининг хаёлидан ўзга дўсти қолмаган она учун қишин-ёзин бир қоронғу, зах, қаттиқ, ташландиқ ҳужра — ватан, одамлар берган қоқ нону сув — емиш...

Лекин мен гулдек, юлдуздек, фариштадек, жондек (!) уч фарзандини шунча муддат кўрмаган онанинг қўллари тонгда қандай қилиб сурмаю упа-эликни тута олиши, кўзлари, киприкларию юзларга суртилган бўёқларни қандай қилиб ювиб ташламасдан кўзгуга тикила олиши мумкинлигини ҳамон тасаввур эта олмайман. Тавба қилдим, парвардигор, тавба қилдим, ҳеч кимни шарманда этмагин!

Марғилон шаҳар судида бўлдим. Бу қадар тез ажрим чиқариб беришларининг сабабини сўрадим.

— Барибир, муҳлат бераверишнафсиз эди, — дейишди қонуншунослар. — Оила тикланмасди.

Расмият юзасидан уларни айблаш мумкиндир, аммо томонларнинг маънавий дастмояларини тарози палласига қўйсанг, суддагиларга эътироз билдиришнинг фойдаси йўқ. Инсоннинг кўксида иймон, ору номус, поклик, сабру бардош, масъулият каби эзгуликка бошловчи фазилатлар устивор бўлмаса, китобда ёзилган қонунлар нима қилиб берарди?

Аёлнинг онаси билан учрашдим. У қизининг қайнопалар зуғумидан қутулиб, «энди бахтли бўлиб кетишидан» мамнун. Айни шу «зуғумкор опалар» бош бўлиб, бундан тўққиз йил муқаддам икки ёшнинг тақдири қўшилганди. Худди шу опалар ўз ота-оналари йўқлигини (вафот этганлар) билдирмасдан, эл қатори тўй-томоша билан келин туширгандилар, шуларнинг маслаҳати ила ўрта маълумотли келин шаҳардаги план-иқтисод техникумига ўқишга киритилганди...

Мен сочлари оқ онани ранжитмаслик учунми, ёки кўп нарса ойдинлашгани учунми, хонадонни тез тарк этдим. Ҳамроҳим — маҳалланинг оқсоқоли бўлган отахон ҳам катта кўчага чиққунимизча ердан бош кўтармадилар, индамай хайрлашдик...

Яна икки аёл билан учрашдим. Бири — янги куёвнинг биринчи хотини. Руҳий, жисмоний дардлари кўзларида шундоқ қалқиб турган ёшгина жувон Тошкент Давлат университетини битирган, билим юртида муаллима. Муҳаббат билан турмуш қуришган экан, ҳозир ўғли ва қизи мактабда ўқишади. Ота янги ҳовлига тантана билан янги хотин олди, биринчиси балоғатга етаётган икки фарзанди билан ижарада яшайди...

Мен учратган аёлларнинг яна бири — куёвнинг иккинчи хотини. Тўғри, улар никоҳдан ўтишмаганди, аммо етти йилча бирга яшашганини куёвнинг ўзи ҳам, аёл ҳам, таниш-билишлар ҳам инкор этишмайди. Энг тааажжублиси, ғоят гўзал, билимдон, ширинсўз ва бурро бу аёл адвокат бўла туриб, аввалги хотини билан қонунан ажрашмаган эркак билан яшайверган.

— Жуда ажойиб аёл экансиз. Билими, савияси, дунёқараши тамоман бошқача одам билан яшашга қандай маънавий эҳтиёжингиз бор эди? — сўрадим ундан.

Аёл елка қисди. Дунё тегирмонининг айланишини қарангки, бир вақтлар «куёв»нинг биринчи хотини адвокат аёл ҳақида турфа нохуш гаплар айтиб юрган экан, мен билан суҳбатда адвокат ҳам «куёв»нинг янги хотинини «фаришта» демади. Фарқ шуки, адвокат ҳаёт қийинчиликларидан биринчи хотин каби йиқилмади, чунки унинг имкониятлари бошқачалиги шундоқ кўриниб турарди.

...Маҳаллага бориб, одамлардан қизларининг отаси ҳақида сўрадим.

— Бу йигитни билмаганнинг... — ёмон қарғаидн пистафуруш аёл. — Эрталабдан кечгача шу ердаман. Хотинни гўё олтин товоққа ўтқазиб, бошига кўтариб юрарди. Бир чертганини эшитмаганмиз.

Йигит ўз ҳовлиларига қўшни мактабда ўқитувчилик қилади.

— Хотинини машинасида ишига олиб бориб қўйиш, кечки пайт ишдан олиб келиш учун биринчи ва охирги соатларга дарс қўймаслигимни илтимос қиларди, — сўзлади мактабнинг илмий ишлар бўлими мудири. — Болаларини ўзи боғчага ташлаб, ўзи олиб кетади...

— Онаси қизларингизни суд орқали сиздан олмоқчи экан, — дедим отага.

Жавоб қисқа бўлди:

— Ўз фарзандларини ёлчитмаган, хўрлаган, уч қайта уйланган эркакка қизларим тақдирини қандай қилиб ишонаман? Хўп, мен ёмон бўлай, аммо болаларнинг айби нима?! Агар хотиним ажрашганимиздан сўнг бир йилгина бўлса-да болалар билан онасиникида ўтирганда, мен уни умрбод ҳурматлардим, ёрдамимни аямасдим...

Уйга кеч қайтдим. Қизалоқларнинг ўз ёшига номуносиб ўйчанлиги қалбимни эзиб ташлади. Шу боис нафратимининг нишони битта эди! Ҳукмларим қаттиқ... Бу чигал, мураккаб ҳаётда мен англамоғим мушкул бўлган ҳодисотлар кўп, холис хулосалар чиқармаётгандирман эҳтимол. Шу хаёллар билан онамга — кечирувчанлигу бағри кенгликда мен ўхшашини кўрмаган инсонга:

— Бир аёл уч қизчасини эрига ташлаб, бошқага тегиб кетибди, — дедим.

Онам кутилмаганда зарба егандай титраб кетдилар:

— Бунақаларни деворнинг тагига бостириш керак!

Ё тангрим, ўзинг инсофу тавфиқдан бенасиб қилма! Нафс балосидан асра!

...Кейин яна бир кутилмаган учрашув бўлди: янги куёв мени Тошкентга — иш жойимга излаб келди. Кўчада бошланиб, кўчада тугаган бу мулоқотда ҳар ким бир-бирига сингдирмоққа уринган нуқтаи назарларини баён этиб ўтирмайман. Ғишт қолипидан кўчган, қолаверса, энди тан олаяпманки, одамнинг ёши маълум бир жойга боргандан сўнг унинг дунёқарашини ўзгартираман деб урининшнинг ўзи нодонлик экан. Лекин куёвнинг бир гапи, унинг оҳанги, айтаётган пайтидаги кўзларининг ифодаси... эсласам, ҳамон таърифсиз бир алам бағримни мувлатиб ташлайди.

— Фалончихоннинг ҳам (аёл кишининг исмини айтди) тўйини қилиб юбордик, эрга тегиб кетди, — деди у қувликками, шумликками мойил оҳангда.

Кўзига қарадим — йилтиллаб турарди.

— Кимни? — сўрадим. Тўғриси, қизчалардан бошқа ҳеч кимнинг исми ёдимда йўқ эди.

— Фалончини-да, — такрорлади у ва яна тушунмай турганимни кўриб аниқлаштирди. — Ўзингиз гаплашган адвокат «фалончихон» бор эди-ку...

Во ажаб... инсон боласи номусни бу қадар унутадими? Ўзи неча йиллар эру хотин бўлиб яшаган аёлнинг бошқа эрга тегиб кетганини шу тахлит суюнчилайдими? Аслида, у бўлиб ўтган воқеани айтди, худо кўрсатмасин, сизнинг кўнглингизга, азиз муштарий, қандай ўй келди?

* * *

ҲАҚИҚАТ: Марғилонда эл «Найчи ота» деб атайдиган мўйсафид борлар. Ҳамиша най ҳамроҳлари, кўп гапирмайдилар. Мусиқаларини эшитган одам, агар у бу толега илк бора мушарраф бўлаётган эса-да, бағри ўйилиб йиғлагиси келади. Отахон куй чалишдан тўхтаган пайтларида икки сатр шеърни такрор-такрор айтадилар:

Отаси ўлмаган ким бор,
Онаси ўлмаган ким бор!

Кейин яна най нола қилаверади.

Яқинда сўзлаб беришди: отахоннинг қўш ўғиллари бир кунда урушга кетган экан. Жудоликни кўтаролмаган онаизор ҳам ҳеч қанча вақт ўтмай фанога равона бўлибди. Ўғилларининг иккаласиям шаҳид кетибди. Шу-шу отахоннинг яккаю ёлғиз дилдошу дардкашлари най экан... Ўша отахоннинг кулбаларини топиб бориб, остоналари тупроғини кўзимга суртмоқни ният қилиб қўйдим...

* * *

— Бахтли бўлишингизга ишонасизми? — сўрагандим онадан.

— Ҳа, мана бу шароитда қизларим ҳам яхши улғайишига ишонаман, — деб жавоб берганди ҳали ўттизга ҳам кирмаган аёл (она) қўш-қўш хонали, бекаму кўст жиҳозланган янги уйига кўзлари билан ишора қилиб.

— Энди... опа, шундай бўлиб қолди, бир-биримизга кўнгил бердик, — энг нозик нуқтага урмоқчи бўлганди куёв.

...Қизларининг отаси эса ўз фарзандларини калхатдан асрагандай еру кўкка ишонмайди...

«Бизнинг ҳам аямиз бўлсайди...» — бу гап сизга таниш...

Азиз суҳбатдошим, айтадиганларимни айтдим, кўрган ва эшитганларимни асл ҳолича баён этдим. Хулоса чиқармайман. Бу воқеаларда ким ҳақу ким ноҳақ? Муҳаббатнинг чеку чегаралари борми? Ҳар бир одамнинг умри — ўзи учун азиз, бетакрор неъмат. Кимнинг олдида кўпроқ масъулмиз — ўзимизнингми, жамиятнингми? Юқоридагиларни ёзиб тўғри қилдимми ёки адашдимми? Жавоб беринг.

Зеро, биз — катталарнинг кўпчилигимиз эътиқод, маслак, умр мазмуни каби тушунчаларни ҳар гал ўз мақсадимиз, манфаатимизга мослаб (худди бир кафт лойдан турли шакл ясаб ўйнаган каби) ифодалайверамиз. Лекин болалар бунақа эмас. Бу дунёда ҳеч ким отаси бўла туриб «отамиз бўлсайди...», онаси соғ-саломат юриб «онам бўлсайди...» деб эзилмасин... Тунларнинг қаросигаю кунларининг равшан нурига гўдакларнинг кўнгил зардоблари қоришмасин. Худди шу армон қўлимга қалам тутди...

1991 Алишер Навоий йили

ЁДЛАБ ОЛИНГ

КИМ КУРДИ ЭКИН ЖАҲОНДА ОЕ ХУШЛУҚ,
ТО БИР КИШИ АЙЛАГАЙ ТАМАННО ХУШЛУҚ.
ЮЗ ЙИЛДА АГАР БИР УЛСА ПАЙДО ХУШЛУҚ,
ОМОДАДУРУР ЕНИДА ЮЗ НОХУШЛУҚ.

Навоийни тушунмоқ учун

Тил яқин – дил яқин

ЖАЛД — чаққон, зийрак, эпчил.

ЖАЛДУ (ЖУЛДУ) — бахшиш, инъом.

ЖАЛИС — бирга ўтирувчи, ҳамсуҳбат, ўртоқ.

ЖАЛЛА — буюк, олий бўлиш.

ЖАЛЛОБЛИҒ — саадогарлик, жаллоблик.

ЖАЛО — ватандан айрилиш, ғурбатда бўлиш.

ЖАЛОДАТ — улуғлик, баҳодирлик, қаҳрамонлик.

ЖАЛОЖИЛ — қўнғироқ.

ЖАЛОЙИР — жалоир (қабила номи).

ЖАЛОЛ — улуғ, виқор.

ЖАМАЛ — нор туя.

ЖАМИЛ — 1. чиройли, гўзал.
2. яхши, яхшироқ.

ЖАМОД — тош, жонсиз, нарса, минерал.

ЖАМОЗА//ЖАММОЗА — чопқир туя.

ЖАНБ — ён томон, қош, қарши.

ЖАНГЖЎЙ — уруш-жанжал истовчи, жангоаар.

ЖАНДА — дарвишлар тўни.

ЖАНИБАТ — подшоҳлар сафарга чиққанда эҳтиёт учун бирга олиб юриладиган от.

ЖАНИБАТКАШ — эҳтиёт отни етакловчи.

ЖАНОБ — 1. мартаба(ли), даража(ли).
2. даргоҳ, остона, ҳузур.

ЖАНОБАТ —ғусл қилиш, чўмилиш, нопоклик.

ЖАНОЗА — 1. мурда, тобут.
2. мурда солинган тобут.

ЖАНОҚ — эгарнинг қоши.

ЖАНОҲАЙН — икки қанот.

ЖАРАС — қўнғироқ.

ЖАРДА — сариқ от, тўриқ рангли от.

ЖАРРАБОЗ — қуш номи.

ЖАРФ — чуқур, бепоён.

ЖАСИМ — йирик, катта, гавдали.

ЖАТ — ҳайвон ўйнатувчи.

ЖАФФАЛҚАЛАМ — қаламнинг қурғамоқлиги, қаламнинг ўзишдан тўхтамоғи, тушунмасдан, бирдан.

ЖАШН — ўйин-кулги мажлиси, базм, зиёфат.

ЖАЪБА — ўқдон, садоқ.

ЖАҲИМ — тамуғ, жаҳаннам.

ЖАҲОНАФРЎЗ — олам ёритувчиси, обод қилувчиси.

ЖАҲОНБОНЛИҚ — жаҳонни қўрувчилик, ҳукмдорлик.

ЖАҲОНКУШОЙ — олам очувчи, дунёни ёритувчи, кўз олдига келтирувчи.

ЖАҲР — ошкора, овозини чиқариб гапириш, зикри жаҳр — овозини чиқариб зикр қилиш.

ЖАҲУЛ — жуда нодон, ўтакетган билимсиз.

ЖЕВЛИГАН — жавлиган, вайсаган.

ЖЕЛИ — жела, сиртмоқ, тадқ, қул бўйинидаги темир ҳалқа.

ЖЕРИБ — ер ўлчови, 0,2 га ер.

ЖИБА — уруш кийими, совут.

ЖИБАЧИ — жиба, совут ясовчи.

ЖИБИЛЛАТ — яратилиши, туғма, табиий, улуғлик.

ЖИБОЛ — тоғлар.

ЖИВОР — яқин ер, ён, атроф.

ЖИГАРРЕШ — кўнгли яра, аламли, бағри пора.

ЖИД (Д) — ғайрат, саъй, ҳаракат, тиришқоқлик.

ЖИДОЛ — низо, жанжал, уруш.

ЖИЖАЙ/ЖИЙЖАЙ — ковжирамоқ, қурушмоқ.

ЖИЖИҒЛИҒ — гўжа ош, таом номи.

ЖАЗМ — аъзо.

ЖИЛО — равшанлик, порлоқлик, ялтироқлик.

ЖИНОН — жаннат.

ЖИРМ — жисм, моҳият, оғирлик, вазн.

ЖИФА (ЖИЙФА) — ўлимтик, ҳаром ўлган ҳайвон.

ЖИҒ — фиғон, дод солиш, фарёд қилиш.

ЖИҲОД — дин йўлида уришиш, дин учун курашиш.

ЖОБИР — жабр қилувчи, золим.

ЖОВИД — доимий, ҳамиша, абадий, мангу.

ЖОДДА (ЖОДА) — 1. йўл, катта йўл, кўча;
2. йўл-йўриқ.

ЖОЛИС — ҳамфикр, дўст, ҳулфат.

ЖОМГИР — жом оладиган, майга интиладиган.

ЖОМАЧОК — қадаҳ, кўзача.

ЖОМАБОФ — тўқувчи.

ЖОНН — дев, пари.

ЖОННАВОЗ — кўнгилни ўзига тортадиган, хурсанд қиладиган сўз.

ЖОРРА — араб грамматикасида қаратқич келишиги бошқаруви.

ЖОРУБ — супурги.

ЖОРУБКАШ — супурувчи, хизматкор.

ЖОҲ — 1. мансаб, амал, мартаба;
2. давлат, бойлик;
3. буюклик, шаън-шараф, шавкат, эътибор.

ЖОҲДЎСТ — амалпараст.

ЖУАЛ — тезак қўнғиз, қора қўнғиз, кал ҳамач.

ЖУББА — 1. бўйи, енги узун кенг тўн.
2. жангда кийдиган кийим.

ЖУВОНБАХТ — бахти очиқ, толеъли, беихтиёр.

ЖУВОНМАРД — олийжаноб, сахий, очиқ қўлли.

ЖУВОНҒОР — қўшиннинг сўл қаноти.

ЖУД — сахийлик, инъом, эҳсон.

ЖУВУН — ювиниш, тозаланиш.

БУЮҚ ИПАК ЙУЛИ БУЙЛАБ

ЭЛНИНГ ЮЗИ

ФАРҒОНА водийсининг гўзаллиги, сўлим табиати, миллий ҳунармандчилиги, бойликлари қадим-қадимдан хорижликларни мафтун қилиб келган. Савдо-сотик ишларини, ўзаро алоқаларни йўлга қўйганлар. Шу боисдир «Буюк ипак йўли»нинг икки йўналиши водий томон туташган. Шулардан бири Қорасув воҳасидан Андижонга, шаҳарнинг жанубидан ўтиб Аравонсой водийсига йўналган, Ўш—Кубо катта карвон йўлига қўшилган.

ЮНЕСКО экспедицияси қатнашчиларини қизиқтирган яна бир масала Мирзо Бобур юртида буюк саркарда, олим ва шоирдан қолган меросни ўрганиш бўлганлиги шубҳасиз. Улар Уш вилояти бўйлаб сафардан сўнг Андижонга ташриф буюрдилар

Хўжаобод районида экспедиция қатнашчилари маҳаллий аҳолининг оқсоқоллари, «Буюк ипак йўли» ҳақида билгувчилар билан суҳбат қурдилар. Уларни Андижон шаҳрида ҳунармандларнинг ғоят маҳорат билан ясаган миллий буюмлари — бешик, уй-рўзғор, темирчилик буюмлари қизиқтирди. Тандир ясаш жараёнини алоҳида диққат билан кузатдилар. Таъбир жоиз бўлса, худди шу Андижондаги ҳунармандлар растасидан Мирзо Бобур уй-музейига йўл бошланади. Меҳмонлар уй-музейини зиёрат қилиш билан бирга шоҳ Бобурнинг болалиги ўтган азиз жойлар ҳақида маълумотлар йиғдилар.

— Андижонда беморларни Хитой табобати усулларида даволашнинг кенг қўлланилаётгани, — таъкидлайди экспедиция қатнашчиси, профессор Нажот Диёр Бекрли, — халқлар ўртасидаги ўзаро алоқаларнинг чуқур илдиз отиб кетганидан гувоҳлик беради.

Меҳмонлар вилоятнинг билим масканларида бўлиб завқли, унутилмас учрашувлар уюштирдилар, Андижоннинг маълум ва машҳур бозор расталарини кўрдилар, тарихий ёдгорликларни ленталарга муҳрладилар.

Ш. ФОЗИЛОВ.

Опа-ука мушоираси

ҚУЁШДАН БИР ҲОВУЧ ШОДЛИК СЎРАШАР...

Каттаю кичик муҳтарам муштарий! Уқинг, ҳузур қилинг — бу шеърлар Иштихон районидаги «Зарбанд» жамоа хўжалигида жойлашган В. В. Маяковский номли 24-ўрта мактабнинг IX синф ўқувчиси Ориф ТУХТАШЕВ қаламига мансуб

Ғаройиб хатлар

КАНАДАН СИГИРГА

— Дўстларимдан эшитдим,
Ширин экан-да қонинг.
Қани сўриб кўрайин,
Ачишар озроқ жонинг.
Мендан қўрқиб ўтирма,
Асло зарарим йўқдир.
Касалмисан, соғмисан,
Биламан, мен — «мол дўхтир».

БАҚАДАН ПАШШАГА

— Аҳволлар қалай, пашша,
Ғўнғиллаб юрибсанми?
Озгина ифлоссан-да,
Ювиниб турибсанми?
Нега ҳеч келмай колдинг,
Анҳорларнинг бўйига.
Эртага кел, борамиз
Тошбақанинг тўйига.

Бешиктерватардан илонга

— Қушларнинг уясига,
Суқаверма ўзингни.
Яна такрорлай кўрсам,
Уйволаман кўзингни.

ЎРГИМЧАКДАН ЧИВИНГА

— Салом чивин жаноблар,
Синган йўқми қанотлар?
Улгунча бўлинг бардам,
Ва келиб туринг ҳар дам.
Келмасангиз нетамиз,
Бизлар озиб кетамиз.
Эрта операцияга
Сизни таклиф этамиз!

Бургутдан юмронқозиққа

— Қулоқ сол, юмронқозиқ,
Сен менга ширин озиқ.
Тоғнинг энг чўққисида
Сени пойлаб тураман.
Гар сени ерда кўрсам
Йўлни дарров бураман.
Ростини айтсам — сенсан
Ярайдиган кунимга.
Раҳм эт, мен боргунча,
Кириб кетма инингга.

Менинг кабутарларим

Кабутарларим тўртта,
Оқи бор, оласи бор.
Ва яна жажжигина
Иккита боласи бор.
Ин ҳам ясаб берганман,
Чиройли, тоза қилиб.
Энди яшаб ётибди
Қушларим маза қилиб,
Мушугимдан яшириб,
Уларга дон бераман.
Болаларига эса
Майдалаб нон бераман.
Берганимни еййишар,
Менга раҳмат, дейишар.
Ёшлари ўрганаяпти
Энди қанот қоқишни.
Дўстлар, мендан ўрганинг
Кабутарни боқишни.

УСТОЗ

(Абдулла Ориповга)

Шеърларингиз ўқисам
Қалбим яйраб кетади.
Бошимда илҳом қуши
Жўшиб, сайраб кетади.
Такрор ва такрор ўқиб,
Шеърингиз ёд оламан.
Бир умрга мен сизга
Шогирд бўлиб қоламан.

САБАБ

— Менга айт-чи,
Ҳамроқул,
Нега баҳонг «3» нуқул?
— Эй, дадажон, дадажон,
Тушунмайсиз сиз ҳамон.
Икки ёш катта акам
Ўқийди 5-инчида.
Шунинг учун ҳам унинг
«5» баҳоси кўп жуда. —
Гапининг ўртасида
Деди майин жилмайиб;
— Учда ўқиганим-чун,
«3»им кетган кўпайиб.

ЖАЗО

Бизнинг қоп-қора улоқ,
Гапга солмасдан қулоқ,
Томга чиқди ўтлай деб,
Меш қорнини тўқлай деб.
У бирдан кавшай кетди,
Утларни пайҳон этди.
«Мард»лигидан шодланди,
Сўнг сакрашга отланди.
Дукур-дукур ўйнади,
Ўз жонини қийнади.
У жийириб бурнини,
Силаб қўйди қорнини.
Тўйса ҳам еявериб,
Қорни хўп шишиб кетди.
Ўйнайман деб бечора,
Ерга «тарс» тушиб кетди.
Ўнг оёғи синибди,
Каллачаси қайрилиб.
Ётар эчки қўйнида,
Эс-ҳушидан айрилиб.

Тароқнинг арзи

Керак бўлар деб мени
Дўкондан сотиб олди.
Уч кун ўтмасдан, қаранг,
«Тиш»имни қоқиб олди.

Эҳтиросли ушбу мисралар эса Орифнинг опаси Муҳаббат ТУХТАШЕВА илҳомининг маҳсуллари

ҲАСРАТ ДАФТАРИ

Яраланган қушнинг қисмати қалбда,
Бармоғимдан дув-дув тўкилар гуноҳ.
Сўйласам ёлғонга умр қўшилар,
Қуёшнинг кўксида мен чекмаган оҳ.
Ноумид шайтоннинг измида жоним,
Қулоғим том битган, кўзларим сўқир,
Аросат даштида изғийди ҳар ён,
Талвасага буткул таланган фикр.
Ғазабим қозонда қайнайди билқ-билқ,
Жонимни сотаман қаҳрим йўлида.
Ёлғоннинг умрини узайтиб қўйгум,
Мен билан сўзлашинг қушлар тилида...

* * *

Ўзимни ўзимга ишонмай қўйдим,
Чидолмай ҳижроннинг ғам-ғуссасига.
Ҳеч кимга сездирмай яшириб қўйдим,
Уни соғинчимнинг ён киссасига.

Ўзимни ўзимга ишонмай қўйдим,
Кўзларим ишончнинг қўлида қолган,
Қадрим мозорини тополмай қўйдим,
Шубҳалар сезибди, уни ер олган.

Ўзимни ўзимга ишонмай қўйдим,
Гумонлар эзади устимдан кулиб,
Ҳайратимни олиб яшайман энди,
Бардошлар юртида малика бўлиб.

* * *

Сени унутаман...
Гарчанд шундай қилмасам бўлмас,
Тилим калимага келмайди бошқа.
Азобларим сенга бериб қўйдим-ку,
Энди раҳм қилма мен бағритошга.
Сени унутаман...
Туннинг куйлагини сўрабди руҳим,
Кўзимга маъюслик макон қурибди.
Шафқатнинг тиллари бир қарич бўлиб,
Мендан илтижони сўраб юрибди.
Сени унутаман...
Қуёшдан бир ҳовуч шодлик сўрадим,
Хаёлингни калтак билан қувладим.
Таскинни оёғим остига қуйиб,
Қисматимнинг деворидан бўйладим.
Сени унутаман...

БОЛАЛИКНИ ҚЎМСАБ

(Дугоналарим Нигора ва Барнога)

Болаликнинг ажиб онлари ўтди,
Шўхлик ҳоким бўлган кунлар —
хотира.
Баъзида аразлаб бир-биримиздан,
Қовоқ-тумшуқ қилган дамлар —
хотира

Уша кунлар бирам тотли эдики,
Сирли ҳангомалар эсимда ҳануз.
Энди тилимизда айланар бот-бот,
Афсус-надоматга йўғрилган «эсиз»...

Шу таҳлид улғайиб қолдик сезмайин,
Қисмат улоқтириб ташлади ҳар ён.
Болаликнинг нурли дамларин ёдлаб,
Гоҳи сизни қўмсаб кетаман чунон...

Таваккал — келажак чорлаган мезон,
Қадим ошиқликнинг унут сўзиман.
Тушида севгисин бўғизлаб қўйган,
Муҳаббатнинг ўта телба қизиман...
Юрагим даштида оғриқли дупур,
Тинмай афсун ўқир ажалнинг қизи.
Кўкрагимга санчқи бўлиб ботади,
Мен қилмаган гуноҳнинг изи.
Кўкрагимга тиғдек ботади...

* * *

Бас, етар, сени ўйламам ортиқ,
Айладим севгимни кимгадир тортиқ,
Қолди хаёлларим кўйлаги йиртиқ,
Мен қутулдим, армон мендан қутулди.

Диёнат билмадим, кўзларим ёшли.
Хиёнат қилмадим, кўзларим ёшли,
Билмадим... билмадим... кўзларим
ёшли,
Мен қутулдим, армон мендан қутулди.
Хаёлинг юракдан суғуриб олдим,
Кўзларимдан мунгни ҳайдадим,
толдим,
Ўзимнинг ишимдан ҳайронлар қолдим,
Мен қутулдим, сен ҳам мендан
қутулдинг.

* * *

Ғафлат халтасида — бир лаҳза умрим,
Қуёшнинг йўлида толган бандаман.
Кўзим қароғининг хотираси йўқ,
Истеҳзо қуллаган ғараз хандаман.

Ишқ бозори ичра тентираб қолдим,
Ишончсизлик бағрим тилиб тузлайди.
Гуноҳ сўзларимнинг арвоҳи — рўё,
Исминг юрагимда синиб музлайди.

ХАЙРЛАШУВ

Жавоб, бизлар учун келган меҳмонлар,
Бегила, бетахсир хуш келдингизлар!

Яхши ният мудом менинг кўнглимда,
Омон ўтиргайсиз уйли-уйингда,
Яна ҳам келгайсиз элат тўйинда,
Бегила, бетахсир хуш келдингизлар!

Менинг бу сўзимни қабул билинглар,
Фаҳмдор бўлсангиз англаб олинглар,
Ғазал соп бўлган сўнг дарров туринглар,
Бегила, бетахсир хуш келдингизлар!

Тез жавоб берди деб малол олманглар,
Кетаверинг, уйқунгиздан қолманглар,
Яна бир тўйгача беғам бўлманглар,
Бегила, бетахсир хуш келдингизлар!

Энди бу сўзимни айладим тамом,
Ҳар ким ўз уйинда ўтиргай омон,
Сўраганга айтинг дуои салом,
Бегила, бетахсир хуш келдингизлар!

ҲАЖВЧИЛАР ГУРУНГИ

КЎПЧИЛИККА маълумки, ўтган йили Чироқчи районидаги «Кўкдала» давлат хўжалиги «Муштум» мажалласида эълон қилинган энг сара асарлар ва фельетонлар учун мукофотлар таъсис этган эди.

Яқинда «Муштум»чилар чироқчилик ҳажвиёт ихлосмандлари ҳузурида бўлишди. Кечада ҳажвчилар устози Неъмат Аминов мажалланинг бугунги кундаги фаолияти ҳақида сўзлади. Сўнг истеъдодли шоирлар Сирожиддин Саййид, Абдураззоқ Обрўй, Асқар Маҳкам ва фельетончи Қулмон Очил ўз ижодларидан намуналар ўқиб беришди.

Даврада Маҳмуджон Азимов, Эгамберди Тўраев, Юсуф бахши ижросидаги дилрабо қўшиқлар янгради, бир гуруҳ қизиқчилар ичакузди кулгилари билан йиғилганларни хушнуд этишди.

Ғафур ЭШМУРОДОВ.

Сирли суҳбат. Н. ЧАПЛИГИНА олган сурат.

Эшитмадим деманглар

ТИЖОРАТ ИЛМИГА МУШТОҚМИСИЗ—МАРҲАМАТ!

Халқлар дўстлиги орденли Самарқанд кооператив институти 1991 йилда кундузги ва сиртқи бўлимларга талабаликка қабул эълон қилади.

ТИЖОРАТ (КОММЕРЦИЯ) ФАКУЛЬТЕТИГА — «Халқаро иқтисодий муносабатлар», «Савдода ва умумий овқатланишда иқтисод ҳамда бошқарув», «Ноозиқ-овқат товарлари товаршунослиги ва тижорат фаолиятини ташкил қилиш», «Озиқ-овқат маҳсулотлари товаршунослиги ва тижорат фаолиятини ташкил қилиш», «Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ва хом ашёсини тайёрлашни ташкил этиш ҳамда товаршунослик» мутахассисликлари бўйича

ҲИСОБ-ИҚТИСОД ФАКУЛЬТЕТИГА — «Бухгалтерия ҳисоби, хўжалик фаолиятини назорат ва таҳлил қилиш» мутахассислиги («Матлубот кооперациясида назорат ва тафтиш», «Матлубот кооперациясида ҳисоб, назорат ва таҳлил», «Матлубот кооперациясида бухгалтерия ҳисоби ва молия» ихтисосликлари бўйича).

МУҲАНДИСЛИК-ТЕХНОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТИГА — «Умумий овқатланиш маҳсулотлари технологияси», «Консервалаш технологияси» (фақат кундузги бўлимга) мутахассисликлари бўйича.

Институтга кирувчилар ректор номига ариза билан қуйидаги ҳужжатларни топширадилар: ўрта ёки олий маълумот тўғрисидаги ҳужжат ёҳуд унинг нотариус тасдиқлаган нусхаси, 085 — У шаклдаги тиббий маълумотнома, меҳнат дафтарчасидан кўчирма, 3×4 ҳажмдаги 6 дона фотосурат. Шунингдек паспорт кўрсатилади.

Институтнинг шартнома асосида кадрлар тайёрлашга ўтганлиги муносабати билан барча абитуриентлар республика вилоят матлубот жамиятларидан, вилоят ижроия қўмиталарининг савдо бошқармаларидан, савдо ташкилотларидан, трестлардан ва институт билан шартнома тузган бошқа муассасалардан мақсадли йўлланмалар олиб келишлари лозим.

Институтга суҳбат ва кириш имтиҳонларининг натижалари бўйича қабул қилинади.

Сиртқи бўлимга техникумни имтиёзли диплом билан тамомлаган, шунингдек, барча фанлардан аъло ва яхши баҳолар олган ҳамда вилоят, ўлка, республика матлубот жамиятлари томонидан режалаштирилган ўринга юборилган шахслар суҳбат натижалари бўйича қабул қилинадилар. Ушбу тартиб кадрлар тайёрлаш бўйича институт билан шартнома тузган ташкилотлар ва корхоналар томонидан юборилган бошқа системадаги техникумларни тугатган кишиларга ҳам тадбиқ қилинади.

Шундай шартлар билан сиртқи бўлимга танлаган мутахассислиги бўйича техникумни тамомлаган ва мазкур мутахассисликда ишлаб келаётган барча шахслар қабул қилинадилар.

Суҳбатдан ўта олмаганлар ҳам кириш имтиҳонларига қўйилади.

«Халқаро иқтисодий муносабатлар» мутахассислиги бўйича (фақат кундузги бўлим) кирувчилар ҳужжат топширишдан аввал инглиз тили бўйича суҳбатдан ўтадилар.

Институтга кирувчилар қуйидаги фанлардан кириш имтиҳонлари топширадилар:

ТИЖОРАТ ва ҲИСОБ-ИҚТИСОД факультетларига — математикадан (ёзма);

МУҲАНДИС-ТЕХНОЛОГИЯ факультетига — химиядан (ёзма);

Бундан ташқари, ўзбек (рус) тили ва адабиётидан (ёзма — диктант) имтиҳон топширадилар.

Ўрта мактабни олтин (кумуш) медаль билан ва ўрта махсус билим юртларини имтиёзли диплом билан тамомлаганлар битта имтиҳон топширадилар;

— иқтисод ва товаршунослик мутахассисликларига — математикадан (ёзма);

— муҳандислик-технология мутахассисликларига — химиядан (ёзма).

Шу имтиҳонлардан «беш» баҳо олганлар қолган имтиҳонлардан озод этилиб, институтга қабул қилинадилар.

«Тўрт» ва «уч» баҳо олганлар эса қолган имтиҳонларни топширадилар.

Ўрта маълумот базасида ўрта ҳунар-техника билим юртини имтиёзли диплом билан тугатган шахслар учун юқорида зикр этилган тартиб эгаллаган касби билан институтга кириш чоғида танланган ихтисоси мос келсагина қўлланилади.

Аризалар сиртқи бўлимга 10 майдан 29 июнгача; кундузги бўлимга эса 25 июндан 15 июлгача қабул қилинади.

Суҳбатлар сиртқи бўлимга кирувчилар учун 1—3 июль кунлари институтда ва 4—5 июль кунлари Тошкент шаҳрида (Лутфий кўчаси, 18-уй, ўқув-консультация пункти), кундузги бўлимга 8 июлдан 15 июлгача ўтказилади.

Кириш имтиҳонлари сиртқи бўлимда 6 июлдан 15 июлгача, кундузги бўлимда 16 июлдан 31 июлгача ўтказилади.

26 июндан 15 июлгача консультациялар ташкил этилади.

Талабаликка қабул 1 августдан 5 августгача бўлади.

Ҳужжатлар институтга, шунингдек, сиртқи бўлимга Тошкент шаҳрида (Лутфий кўчаси, 18-уй, ўқув-консультация пункти) соат 9 дан 17 гача қабул қилинади.

Институт манзили: 703000, Самарқанд шаҳри, Коммунистик кўчаси, 41-уй, Қабул комиссияси. Телефон 33-37-74

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖУРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Тоҳир МИРҲОДИЕВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тоиба ТУЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Босишга топшириш вақти 21.00
Босишга топширилди 23.20

Индекс: 64608. 5407-буюртма.

Узбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12